

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

33E JAARGANG

WOENSDAG 22 DECEMBER 1948

No. 1650

COMMISSIE VAN REDACTIE:*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;**F. de Vries;**J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).**Assistent-Redacteur: A. de Wit.***COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:***J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;**F. Versichelen.**Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.***INHOUD: . . . . . Blz.**

De artikelen van deze week	1003
Sommaire, summaries	1003
Het economisch programma van Benelux voor 1952/53 door Mr P. A. Blaisse en Prof. Dr J. Tinbergen	1004
Deviezenpolitiek ten aanzien van buitenlands geblokkeerd bezit door Mr Dr J. H. F. Bloemers	1006
De dividendbeperking door J. Hörchner	1008
Loonbeheersing in Nederland door D. H. van Dongen Torman	1010
Ingezonden stukken:	
De „aanvullende bevoegdheid” van de bedrijfsorganen door Prof. Dr Ir J. Goudriaan Jr, met naschrift van Prof. Mr C. W. de Vries	1012
Het industriële loonpeil in Nederland door A. W. J. Meyer, met naschrift van Dr J. E. van Dierendonck	1013
Aantekening:	
Migratie en inkomensnivellering in de Verenigde Staten	1015
Internationale notities:	
De export van de E.R.P.-landen naar Amerika	1016
De buitenlandse handel van Japan	1016
Geld- en kapitaalmarkt	1017
Statistieken:	
Bankstaten	1017
Stand van 's Rijks Kas	1018
Inleggingen en terugbetalingen op particuliere spaarboeken bij de Algemene Spaar- en Lijfrentekas in België	1018
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Nederland	1019
Enige indexcijfers van de industriële productie in Nederland	1019
Werkloosheid in Nederland	1019
Havenbeweging	1019

DEZER DAGEN

ziet het Nederlandse volk het Indonesisch probleem opeens weer in volle omvang en scherpte. Het persoonlijk antwoord van de Republikeinse minister-president op de Nederlandse verklaring omtrent de houding van de Republiek deed de Regering van Nederland nogmaals om nader bescheid vragen. Een termijn werd gesteld, wederbericht werd niet ontvangen; tevens werd uit verschillende omstandigheden duidelijk, dat dit uitblijven niet aan de duur van de termijn kon worden toegeschreven.

De Nederlandse Regering trof daarop twee maatregelen. Eén van direct constructieve aard: de onmiddellijke afkondiging van het Besluit „Bewind in Indonesië in overgangstijd”, dat in parlementaire behandeling was goedgekeurd. Zo werd het tot heden bereikte resultaat met het tot onderlinge samenwerking geneigde vrijheidsstreven in Indonesië voorlopig vorm gegeven.

Ongemeen dieper drong, zoals te voorzien was, de tweede maatregel door. Teneinde het bewind in Indonesië in overgangstijd ongestoord te kunnen laten werken, heeft de Regering het door de Republiek gerafelde bestand opgezegd, waarna zij tot daadwerkelijke actie op de Republikeinse gebiedsdelen deed overgaan.

Een zonder twijfel irenisch geleide Regering heeft de zware stap naar het geweld gedaan; een zware stap, doch niet begeleid door geknetter of gedreun. Sober heeft ze uitgedrukt bij zichzelf tot de erkenning te zijn gekomen, „dat ze”, in Hooft's kernachtige woorden, „gescheept waaren, daarzè meê óover moesten”.

Zal deze, niet lichtvaardig daarheengeworpen erkenenis, ook elders in ernst worden gewogen? Ten allereerste geldt deze vraag de bevolking van Indonesië, binnen en buiten de Republiek. Zwichten zij, handelende naar het woord van Erasmus: „doen zij (de machthebbers) kwaad, dan draag ik het; dat is veilig”, dan is in diepere zin weinig bereikt. Aanvaardt de bevolking echter de thans geopende mogelijkheid als een goed, dan is dit alle zorgen, waarmee Nederland zich thans extra belast, waard.

In Nederlandse ogen, althans voor het leeuwendeel van de bevolking, zal de schaal doorslaan in de laatst genoemde richting. Hoe zal het staan met vreemde ogen? Te verwachten valt, dat het hier vaak zal zijn als bij de oude Grieken, waar vreemd tevens het woord voor vijandig was.

Zullen zij ook dwingen? De Veiligheidsraad heeft haar bijeenkomst, met spoed bijeengeroepen, om formele redenen verdaagd. Gezaghebbende stemmen van buiten, die zich daar buiten uiten, zullen wij waarschijnlijk voorlopig niet openlijk horen. Doch de oren zullen de Nederlanders nog wel tuiten. Men mag slechts hopen, dat Nederland door de feiten evenzeer in het gelijk zal worden gesteld, als bij de recente schrik over vermeende misdragingen met Marshall-goederen.

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

OBJECTIVE APPRAISALS
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION

Contains most complete range of
British economic and financial statisti-
cis published in any weekly journal

World wide circulation

Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33,40)

*A Special Supplement on Economic Con-
ditions in The Netherlands was published
on January 31. A limited number of this
Supplement remain for sale.*

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

Behandeling van alle
bankzaken

* *

Bezorging van alle
assurantiën.

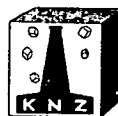
R. MEES & ZOONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM - ROTTERDAM - 'S-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van.
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

N.V. BRONSWERK

AMERSFOORT

AMSTERDAM

ROTTERDAM

Afd. **Pijpleidingen**

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. **Warmtetechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. **Luchttechniek**

V/H BECHT & DYSERINCK

Afd. **Koeltechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Afd. **Electrotechniek**

V/H HUYGEN & WESSEL

Land- en Scheepsinstallaties

N.V. A.T.O.
VAN GEND & LOOS
expedieert van huis tot huis
VAN DORP, NAAR STAD - VAN LAND NAAR LAND

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT · BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van
toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Mr P. A. Blaisse en Prof. Dr J. Tinbergen, *Het economisch programma van Benelux voor 1952/53.*

Het Benelux-programma voor 1952/53, te Parijs ingediend overeenkomstig de instructies van de O.E.E.C., wil, wat de economische politiek betreft, voor de drie landen komen tot een „economie orientée”; dit betekent, dat de Regeringen op enkele essentiële punten de leiding van het economisch leven in handen willen houden. Daarnaast komt in het rapport tot uiting, dat de economische ontwikkeling der Benelux-landen in hoge mate afhankelijk is van wat in het buitenland geschiedt. Het rapport bevat een belangrijk investeringsprogramma, waaruit een verhoging der productie tot gemiddeld 135 pCt van 1938 resulteert; t.o.v. de consumptie is aangenomen, dat deze niet veel boven het vooroorlogse niveau zal kunnen liggen. Het programma bevat een overzicht van de „middelen en behoeften” van de Benelux-volkshuishouding in 1952/53. Voor de afzonderlijke bedrijfstakken zijn „plans of action” opgesteld, waarvan de schrijvers een kort overzicht geven. Het programma stippelt de hoofdlijnen van de economische politiek der Benelux-landen aanmerkelijk concreter uit dan tot nu toe het geval is geweest.

Mr Dr J. H. F. Bloemers, *Deviezenpolitiek ten aanzien van buitenlands geblokkeerd bezit.*

In het kader van de regelingen ten aanzien van het deviezenverkeer is in verschillende landen, ook Nederland, tot blokkering overgegaan van aan niet-ingezetenen toebehorende binnenlandse waarden. De indruk bestaat, dat in Nederland een te stroeve houding wordt aangenomen. De toegestane mogelijkheden, reeds wordt in aantal, worden daardoor beperkter. Dit bevordert niet de bereidwilligheid van het buitenland om aan investeringen in Nederland deel te nemen, hetgeen mettertijd toch zeer wenselijk is. Zonder direct de methode van de Duitse „Sperrmarken” over te nemen, lijkt het toch aanbevelenswaardig, ten aanzien van het buitenlands geblokkeerd bezit meer souplesse te betrachten.

J. Hörchner, *De dividendbeperking.*

De Minister van Financiën heeft gemeend de dividendbeperking in die zin te moeten wijzigen, dat eerst boven de 9 pCt — vroeger 6 pCt — de superdividendbelasting in werking treedt. Het mag worden betwijfeld, of deze concessie voldoende is en of niet veeleer de beperking geheel dient te worden opgeheven. Aan deze beperking blijven, zowel principieel als praktisch, bezwaren kleven. Zo resulteert zij in ruime eigen middelen, die kunnen leiden tot uitbreidingen in eigen bedrijf, terwijl andere bedrijven daarvoor meer in aanmerking komen. De laatste zouden die middelen kunnen krijgen, indien de dividendbeperking werd opgeheven. Bovendien zou dit het voordeel opleveren, dat de zwakke plekken in de prijspolitiek duidelijker aan de dag komen, nl. bij over het algemeen hoog gebleken dividenden. In de practijk vallen ondernemingen met een gestort kapitaal kleiner dan f 0,5 mln buiten de dividendbeperking. Deze ondernemingen zijn juist meer aangewezen op zelffinanciering, omdat zij geen toegang hebben tot de emissie markt, waar de grens tot toelating met f 0,5 mln begint.

D. H. van Dongen Torman, *Loonbeheersing in Nederland.*

Een overzicht van de debatten tijdens de jaarvergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek, op 18 December jl. te Utrecht gehouden.

SOMMAIRE.

Mr P. A. Blaisse et Prof. Dr J. Tinbergen, *Le programme économique du Benelux pour l'exercice de 1952/1953.*

Les pays „Benelux” ont soumis leur programme économique à l'O.E.C.E. à Paris. Il comprend entre autres un important programme d'investissement qui aura pour but d'établir la production au niveau de 135 pCt de 1938. En ce qui concerne la consommation, au contraire, celle-ci ne devrait guère accuser une augmentation en comparaison avec le niveau d'avant-guerre. La politique économique des Gouvernements „Benelux” visera à avoir la haute main dans les activités économiques essentielles.

Mr Dr J. H. F. Bloemers, *La politique monétaire relative aux avoirs étrangers bloqués.*

Dans le cadre de la réglementation en matière de circulation de devises, différents pays dont également les Pays-Bas, ont décidé de bloquer les avoirs situés à l'intérieur du pays et appartenant à des non-résidents. On a l'impression que les Pays-Bas adoptent une attitude trop rigide en cette matière.

J. Hörchner, *La limitation des dividendes.*

Le Ministre des Finances des Pays-Bas a cru devoir modifier la limitation des dividendes en ce sens que l'impôt relatif au superdividende sera appliqué dorénavant à partir de 9 pCt, au lieu de 6 pCt. Il y a lieu de se demander si cette concession est suffisante et s'il ne vaudrait pas mieux supprimer toute limitation.

D. H. van Dongen Torman, *Réglementation des salaires aux Pays-Bas.*

Cet article contient un rapport de la réunion de la „Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek”, qui s'est tenue à Utrecht, le 18 décembre dernier.

SUMMARIES.

Dr P. A. Blaisse and Prof. Dr J. Tinbergen, *The Benelux economic program for 1952/53.*

The Benelux long term program has been published last week. Among other projects it contains a far reaching investment program aiming at increasing the level of production to 135 per cent of 1938. Consumption, on the other hand, will only be slightly higher than before the war. Benelux economic policy aims at control measures only at strategic points.

Dr J. H. F. Bloemers, *Exchange policy with regard to foreign holders of Dutch property.*

Just like several other countries the Netherlands has a system of foreign exchange control. Under this system properties belonging to foreigners have been blocked. There is ample evidence that in this respect the Dutch system is too rigid.

J. Hörchner, *Dividend limitation.*

In the Netherlands the limit above which superdividend tax becomes due, has recently been raised from 6 to 9 per cent. It is open to doubt whether this concession is sufficient. Perhaps the limitation might be best abolished.

D. H. van Dongen Torman, *Controlling wages in the Netherlands.*

Survey of the proceedings of the annual meeting of the Dutch Society for Economics and Statistics.

HET ECONOMISCHE PROGRAMMA VAN BENELUX VOOR 1952/53.

Overeenkomstig de instructies van de Organisatie voor Europese economische samenwerking (O.E.E.C.) zijn in de afgelopen maand door de verschillende aan het E.H.P. deelnemende landen hun programma's „op lang zicht”, d.w.z. voor het jaar 1952/53 ingediend. De bedoeling van deze programma's is vooral, dat de organisatie een duidelijk beeld krijgt van de wijze, waarop de regeringen der deelnemende landen zich voorstellen, dat het complex van de volkshuishoudingen weer levensvatbaar kan worden gemaakt en aldus op den duur de Amerikaanse hulp zal kunnen missen. Nederland en de Belgisch-Luxemburgse Unie hebben daarbij voor het eerst een gemeenschappelijk Benelux-programma ingediend, daarmede tot uitdrukking brengende hun bedoeling om voor die tijd de economische unie althans in een aantal fundamentele punten te verwezenlijken. Het extra overleg, dat nodig is geweest voor het in elkaar passen van de programma's der drie landen, is de voornaamste reden van de vertraging, die bij het indienen van dit programma is opgetreden. Nu het verleden week is gepubliceerd, is het nuttig om voor de lezers van dit tijdschrift van de hoofdinhoud daarvan een denkbeeld te geven.

Het thans ingediende programma, dat vele cijfers en de toelichting daarop verschaft, was reeds op 12 October jl., voorafgegaan door een inleidend memorandum namens de drie regeringen, te Parijs ingediend, waarin de hoofdlijnen van de politiek, die de landen zich voorstellen te volgen, werden uiteengezet. Daarin werd tot uitdrukking gebracht, dat het de bedoeling was in snel tempo de oorlogse bindingen van het economisch leven af te schaffen, om op die wijze aan het particuliere initiatief en de persoonlijke inspanning weer de plaats te geven, die zij nodig hebben, om het herstel te bevorderen en de zo nodige heroriëntering van onze productie en onze uitvoer te bewerken. In het bijzonder wordt daarvan ook verwacht, dat door een versterking van de concurrentie de prijzen zullen dalen.

Het zou echter een misverstand zijn te geloven, dat de drie regeringen zich aldus hebben uitgesproken ten gunste van een politiek van *laissez faire*. Zij willen de volkshuishoudingen van hun landen maken tot een „*économie orientée*”, hetgeen betekent, dat zij op enkele essentiële punten de leiding in handen willen houden. Nog afgezien van het feit, dat een regime van sociale verzekeringen op een breed front en van nivellerende belastingen zal worden gevoerd, stelt men zich ook voor, dat wordt gestreefd naar een hoog en stabiel peil van de werkgelegenheid, dat wordt gestreefd naar een coördinatie der investeringen teneinde overinvestering te voorkomen en eventueel naar een actieve landbouwpolitiek voor zover deze nodig is. In verband met de noodzaak van belangrijke investeringen tot modernisering van het productie-apparaat en uitbreiding daarvan, stellen zich de regeringen bovendien voor, dat de belastingpolitiek dienstbaar zal worden gemaakt aan het bevorderen van investeringen.

Zal ongetwijfeld de economische politiek der drie regeringen van invloed zijn op de ontwikkeling der volkshuishoudingen, daarnaast is het duidelijk, dat de landen van Benelux in hoge mate afhankelijk zijn van datgene, wat in het buitenland geschiedt. In het rapport komt dit dan ook duidelijk tot uitdrukking. De cijfers, die men voor Parijs heeft opgesteld, moesten dan ook noodzakelijkerwijze worden gebaseerd op een aantal veronderstellingen ten aanzien van wat zich in de buitenwereld zal afspelen. Deze veronderstellingen doen duidelijk uitkomen de afhankelijkheid, die de levensvatbaarheid van onze drie landen vertoont ten opzichte van het internationale gebeuren. Ten aanzien van de belangrijkste veronderstellingen kan men zelfs zeggen, dat zij zijn „*conditions sine quibus non*”, en het is zeker niet in de laatste plaats de

bedoeling van het memorandum om dit duidelijk in het licht te stellen. Zo is aangenomen, dat er een zeker herstel zal plaatsvinden van de productie in Duitsland en in Indië met de daarmede corresponderende vraag-dezer landen naar onze producten. Evenzeer is aangenomen, dat de aanvoer van Duitsland een doelmatig gebruik zal maken van de natuurlijke havens op ons grondgebied en dat de opbrengsten van de investeringen in Duitsland weder zullen worden overgemaakt. In meer algemene zin is aangenomen, dat mag worden gerekend op een vrijer handelsverkeer, in het bijzonder tussen de deelnemende landen, en dat de Verenigde Staten bereid zijn hun eigen invoer in sterke mate te doen stijgen.

Ook de eigen landen zullen uiteraard moeten bijdragen tot het herstel. Dit komt tot uitdrukking in een belangrijk investeringsprogramma, waaruit een verhoging van de productie tot gemiddeld ongeveer 135 pCt van 1938 resulteert. Ten aanzien van de consumptie is aangenomen, dat deze niet veel boven het vooroorlogse niveau zal kunnen liggen. Over de programma's en de cijfers van de afzonderlijke industrietakken zal hier en daar nog worden gesproken. Naar de becijferingen uitwijzen, zal deze productie- verhoging gepaard gaan met een belangrijk herstel in de uitvoer, terwijl tevens de samenstelling van in- en uitvoer naar landen van herkomst en bestemming weer meer het vooroorlogse patroon zal gaan naderen. De investeringen zullen er enerzijds toe kunnen leiden, dat de Benelux-landen goederen kunnen leveren aan de overige Europese landen, waardoor deze dollars kunnen sparen, terwijl aan de andere kant de Benelux-landen zelf op dollaraankopen zullen kunnen besparen. In dit verband wordt in het memorandum gewezen op de bijzondere structuur der Benelux-landen, die reeds vóór de oorlog leidde tot een uitvoeroverschot naar vele Europese landen, waartegenover een invoeroverschot uit het dollargebied stond. In het bijzonder vóór de grote crisis van 1929 was deze structuur bijzonder duidelijk te onderkennen en zij verklaart dan ook, waarom de geschatte betalingsbalans van 1952/53, die in totaal genomen wel ongeveer in evenwicht is, gezins evenwicht vertoont voor de afzonderlijke valutagebieden. Geheel in overeenstemming met de structuur van vóór de oorlog is een, zij het aanmerkelijk gereduceerd, dollartekort aangenomen, waartegenover een overschot staat naar de overige deelnemende landen.

Het programma geeft voorts nog een overzicht van de „middelen en behoeften” van de Benelux-volkshuishouding op de wijze, zoals dat tegenwoordig voor ons land periodiek wordt opgesteld door het Centraal Planbureau. Aan de ene kant van deze staat vindt men het nationale product en de eventuele buitenlandse credieten; aan de andere kant de besteding van deze middelen aan particuliere consumptie, investeringen en overheidssector. (Zie tabel 1) Telt men aan de linkerzijde nog de invoer op en aan de rechterzijde de uitvoer (beide in de ruimste zin, d.w.z. inclusief de onzichtbare posten), dan verkrijgt men een zgn. goederenrekening van de in Benelux beschikbaar komende goederen en hun aanwending. Ook deze brutoopstelling is hieronder afgedrukt (zie tabel 2).

Zoals in het document nog wordt uiteengezet, blijkt uit deze cijferopstelling, dat het gedeelte van de totale hulpbronnen, besteed aan overheidsdiensten, reeds thans niet hoger is dan in de Verenigde Staten en voor 1952/53 lager wordt geraamd. Daartegenover is het gedeelte, dat voor consumptie en investeringen wordt besteed, voor beide posten iets hoger dan in de Verenigde Staten.

De „plans of action” van de afzonderlijke bedrijfstakken.

Thans mogen nog enige mededelingen volgen van de „plans of action” van de afzonderlijke bedrijfstakken.

De „plans of action” van onze „*économie orientée*” geven een beeld van de redelijke verwachtingen ten aanzien van de opvoering van de productie teneinde de toestand te bereiken, welke in de cijfers van de tabellen 1 en

TABEL 1. *Middelen en behoeften van Benelux in 1952/53 (Netto-cijfers).*

Middelen	mld \$	pCt	Behoeften	mld \$	pCt
1. Netto-productie van bedrijven	11,9	94	5. Consumptie van gezinnen	10,1	80
2. Netto-productie van de Overheid	0,8	6	6. Consumptie van de Overheid	0,4	3
3. Buitenlandse credieten (saldo in- en uitvoer)	—	—	7. Netto-investeringen van bedrijven	1,1	9
			8. Investerings van de Overheid	0,2	2
			9. Overige consumptieve behoeften der Overheid	0,8	6
4. Totaal	12,7	100	10. Totaal	12,7	100

TABEL 2. *Middelen en behoeften van Benelux in 1952/53 (Bruto-cijfers). (in mld \$)*

Middelen		Behoeften	
Netto nationaal product	12,7	Consumptie van gezinnen	10,1
Invoer ¹⁾	4,0	Investerings van bedrijven	1,1
		Overheid	1,4
		Uitvoer ¹⁾	4,0
Totaal	16,7	Totaal	16,7

¹⁾ Inclusief onzichtbare in- en uitvoer.

2 is aangegeven. Zij vormen daarom een integrerend deel van het programma op langé termijn. Zij zijn geen uitvloeisel van theoretische overwegingen. Het uitgangspunt ervoor zijn de concrete projecten van het bedrijfsleven en de plannen, welke in nauw overleg met het bedrijfsleven zijn voorbereid. Door extrapolatie van deze concrete gegevens heeft men bij het opstellen van het plan de brug geslagen van de tegenwoordige toestand naar de toekomstige. Hoewel op sommige punten bij kritisch onderzoek zal blijken, dat het gestelde doel slechts bij grote inspanning realiseerbaar is, kan toch worden gezegd, dat deze plannen op stevige bodem rusten.

Het behoeft wel nauwelijks te worden betoogd, dat de structurele wijzigingen in de economische toestand van ons land en de samensmelting van onze economie met die van onze burens in de nabije toekomst hun stempel op de „plans of action” duidelijk hebben gedrukt.

De „plans of action” in de *agrarische sector* hebben als doel de vooroorlogse productie weer te bereiken, hoewel met een productieprogramma, dat met de veranderingen van onze economische situatie rekening houdt. Zo wordt de productie van aardappelen bijna verdubbeld en die van suikerbieten met meer dan 50 pCt verhoogd. Zeer aanzienlijk is de uitbreiding van de productie van oliezaden, hoewel ook na het bereiken van deze productievergroting de bijdrage voor de voorziening in eigen behoefte nog betrekkelijk klein blijft. Eén van de belangrijkste structurele ontwikkelingen zal zijn het opvoeren van de veevoederproductie in Nederland, waardoor, mede ingevolge een technisch meer volmaakte voeding en dus een lager verbruik, de invoer belangrijk kan worden verlaagd. Bedroeg de invoer van voeder- en industriegraan gemiddeld in 1936/38 1.440.000 ton, in 1952/53 wordt deze geraamd op 1.020.000 ton.

De grondgedachte van deze plannen is het veredelingsbedrijf, kenmerk van onze landbouw, te handhaven. Daarnaast wordt beoogd de benodigde invoeren gedeeltelijk te vervangen. Er wordt koortsachtig gewerkt om door nauwkeurige research de beste verhoudingen tussen veevoeder en opbrengst vast te stellen en het zwaartepunt van de productie van veeteeltproducten met het resultaat van deze onderzoeken in overeenstemming te brengen.

De werkzaamheden door inpoldering nieuwe cultuurgronden te winnen en door ruilverkaveling tot rationeler gebruik van het beschikbare areaal te komen, vinden voortgang, maar de hiervan te verwachten bijdragen op korte termijn zijn uiteraard beperkt. Van grotere betekenis zijn de omvattende maatregelen om de mechanisatie uit te breiden teneinde op deze wijze de kostprijzen te verlagen. Hoge verwachtingen worden op het gebied van de opbrengsten van het grasland gekoesterd, waar het vooroorlogs

peil voor aanzienlijke verbeteringen vatbaar is gebleken.

Een belangrijke bijdrage ter bereiking van de levensvatbaarheid van de economieën der Benelux-landen zal echter moeten worden geleverd door de *industrie*. In enkele bedrijfstakken vullen de productiecapaciteiten van ons eigen land die van onze partners op gelukkige wijze aan. Voor andere sectoren geldt echter, dat wij met onze unie-partners op de wereldmarkt zullen concurreren. De gemeenschappelijke „plans of action” werden in grote lijnen op elkaar afgestemd om overproductie te voorkomen en het maximale nut uit de samenvoeging van de drie volkshuishoudingen te trekken. Zo wordt bijv. de relatief kleine spinncapaciteit van Nederland in het kader van Benelux belangrijk aangevuld. De eigen plannen op het gebied der staalproductie werden door onderling overleg op elkaar afgestemd om het optimale resultaat voor de Benelux-huishouding te bereiken. Men kan gevoeglijk zeggen, dat niet meer dan 50 pCt van de Nederlandse behoefte aan walsproducten in de toekomst in Nederland zal worden voortgebracht. Rond 80 pCt van het verbruik in Nederland zal uit de Unie komen. Bovendien beschikt de Unie over belangrijke exportmogelijkheden (België-Luxemburg).

Nederland is een grondstof-arm land, maar toch wordt beschikt over enige delfstoffen, welke uiteraard een belangrijke rol bij de industriële plannen spelen. In de eerste plaats zij genoemd de steenkool. Oorspronkelijk alleen brandstof, maar in de moderne industrie op steeds groeiende schaal grondstof voor chemische producten. De voorraden zijn voldoende en de behoefte neemt toe met de groeiende bevolking en de uitbreiding van de industrie. Het vraagstuk, dat de grootste inspanning vergt, is de opvoering van de productie op het vooroorlogse peil. De productie van basis-chemicaliën uit steenkool is in Nederland pas laat tot ontwikkeling gekomen, maar de uitbreiding in de komende jaren zal een aanzienlijke bijdrage leveren. De belangrijkste producten zijn: phenol, tot nu toe een importproduct uit de Verenigde Staten, en phtaalzuuranhydride, het uitgangspunt bij de fabricage van lakharsen. Hier komen nog bij ureum en een reeks van grondstoffen en tussenproducten voor de kleurstoffenindustrie. In 1952/53 is de Benelux op kolengebied nog verre van „selfsupporting”. Ruim 20 pCt van het verbruik zal moeten worden geïmporteerd.

In nauw verband met de mijnbouw enerzijds en de uitbreiding van de staalproductie anderzijds staat de verhoging van de cokesproductie, welke een verhoging van rond 35 pCt zal ondergaan. Dienovereenkomstig zal de productie van gas voor industrieel en huishoudelijk gebruik worden opgevoerd tot boven 2.000 miljoen m³ per jaar.

De tweede belangrijke grondstof uit de Nederlandse bodem is eerst sedert twee decennia in exploitatie genomen,

het zout. In de „plans of action” is de uitbreiding van de zoutproductie en de verwerking ervan tot natronloog en chloor door electrolyse voorzien.

De derde grondstof, slechts in beperkte mate in onze bodem aanwezig, is de aardolie. Voor de oorlog was Nederland geheel op import aangewezen; nu is de productie tot 600.000 ton opgevoerd en de plannen voorzien, dat de bronnen, die uitgeput raken, door nieuwe boringen worden vervangen. Onafhankelijk hiervan wordt de capaciteit van de raffinaderijen met 60 pCt uitgebreid. Zoals steeds heeft ook hier de uitbreiding van de basis-industrie een stimulerende invloed op de verwerkende industrieën, c.q. de productie van chemische wasmiddelen.

De agrarische sector en vooral de verhoging van de opbrengst van het grasland eist een stijgend verbruik van stikstofkunstmest (ca 100.000 ton „N” per jaar vóór de oorlog, ca 140.000 ton in 1952). Deze productie is onafhankelijk van grondstoffen, omdat deze op de binding van de luchtstikstof berust. De plannen beogen de productie overeenkomstig de stijgende behoefte op te voeren en zelfs daarboven een belangrijke hoeveelheid voor export te produceren. De stikstofproductie van de wereld blijft ten achter bij de behoefte, zodat hierdoor ons uitvoerpakket een welkome versterking verkrijgt.

De Nederlandse industrie is in haar grondstoffenbehoefte van den beginne af gedeeltelijk op de grondstoffeninvoer uit de eigen Overzeese Gebiedsdelen aangewezen. De „plans of action” zijn erop gericht de mogelijkheden van de industriële ontwikkeling op de basis van de grondstoffen der Overzeese Gebiedsdelen te bevorderen. Voorbeelden ervan vinden wij in de rubberindustrie, in de verwerking van copra voor olie, die weer in de margarine-industrie als halffabrikaat dient. In dit verband mag nog een tweede grondstof voor de margarineproductie worden genoemd, welke na de oorlog uit eigen bedrijf wordt gewonnen, de traanproductie van onze walvisvaarders.

De grondstoffenbehoefte moet dus grotendeels door aankopen in het buitenland worden gedekt. Niettemin kan de industrie haar bijdrage leveren om zo goedkoop mogelijk hierin te slagen door de verhoging van de productie van halffabrikaten. Ook hiervoor vinden wij voorbeelden in de „plans of action”. De papierindustrie zal in 1952/53 20 pCt meer houtslip produceren dan in 1938 en de productie van cellulose zal met ca 50 pCt worden verhoogd.

Hetzelfde doel wordt bereikt door de uitbreiding van onze staalindustrie. Voor de oorlog werd vrijwel de gehele productie van ruwijzer door de Hoogovens geëxporteerd en de belangrijke behoeften aan walsrijproducten en staal ingevoerd. Hiertussen komt nu bij een grotere ruwijzerproductie een eigen staalproductie te staan, welke een onmisbare schakel vormt voor de ontwikkeling der metaalverwerkende industrie. Voor de staalproductie is naast het ruwijzer de schrot het belangrijkste uitgangspunt. Waren wij voor de oorlog ruim „selfsupporting”, in 1952/53 wordt de totale „productie” in de staalbedrijven verwerkt en zal zelfs een belangrijke aanvulling door importen moeten plaatsvinden.

De geschetste plannen voor de basis-industrieën en voor de productie van halffabrikaten hebben op practisch alle gebieden de uitbreiding van verwerkende industrieën tot gevolg. Deze uitbreidingen zijn niet alleen voor de verhoging van onze productie en van onze uitvoer van de grootste economische betekenis. Zij geven meer dan de basis-industrieën werkgelegenheid voor de groeiende bevoelingsbevolking in productie, handel en transport.

Even belangrijk als de oprichting van nieuwe bedrijven is de modernisering en uitbreiding van bestaande bedrijven. Deze uitbreidingen hebben een tweeledig doel, te voorzien in de grotere behoefte van de groeiende bevolking en het mogelijk maken van een grotere uitvoer tegen prijzen, welke op de wereldmarkt concurrerend zijn.

Deze schets van de „plans of action” is uiteraard niet

volledig. Wij hebben in het bovenstaande geen beschouwing gewijd aan de zgn. „invisibles”. De betekenis van het dienstenverkeer voor de Benelux-landen, in het bijzonder voor Nederland, is aanzienlijk. Wellicht bestaat er gelegenheid hierop een andere keer terug te komen.

Uit dit alles moge blijken, dat het programma op lange termijn mag worden beschouwd als een belangrijk document, waarin de hoofdlijnen van de economische politiek der Benelux-landen aanmerkelijk concreter zijn uitgestippeld dan tot nog toe het geval is geweest en zelfs dan in het verleden doorgaans met economische programma's het geval kon zijn.

's-Gravenhage.

P. A. BLAISSE.
J. TINBERGEN.

DEVIEZENPOLITIEK TEN AANZIEN VAN BUITENLANDS GEBLOKKEERD BEZIT.

Iedere deviezenreglementering heeft in de eerste plaats ten doel de hoeveelheid koopkracht in het buitenland in verschillende vorm langs diverse wegen te versterken, welke buitenlandse koopkracht men met het verzamelbegrip deviezen pleegt aan te duiden. Hand in hand hiermede gaat de handhaving van een stabiele koersverhouding der eigen valuta in het buitenland op de eenmaal vastgestelde pariteit en het bevestigen van het vertrouwen van het buitenland in de waarde dezer eigen valuta.

Een der moeilijkste onderwerpen, waarmede iedere deviezenreglementering zich bezig heeft te houden, is in dit verband de behandeling van de binnenlandse waarden, hetzij bankpapier, saldi, effecten, onroerend goed of ander bezit, welke zich in het bezit van het buitenland, dus van niet-ingezetenen bevinden, waarbij zich voor een aantal dezer binnenlandse waarden het geval kan voordoen, dat zij zich ook feitelijk in het buitenland in buitenlandse handen bevinden. Daar een land zich wel nagenoeg steeds gedwongen ziet een deviezenreglementering in het leven te roepen wegens de zwakke positie zijner buitenlandse betalingsbalans, zal het enerzijds steeds onvermijdelijk zijn de deviezenvragende transfer van binnenlands bezit van niet-ingezetenen althans ten dele uit te schakelen, anderzijds zal men deze binnenlandse waarden, welke onder een deviezenstelsel uit de aard der zaak onder controle gebracht en geblokkeerd worden, niet in die mate kunnen steriliseren en immobiliseren, dat zij vrijwel iedere waarde voor de betrokken eigenaren verliezen en daarmede het vertrouwen in de gereguleerde valuta in het buitenland geheel teniet gaat. De ten aanzien van het zich in het binnenland bevindende buitenlands bezit te voeren politiek is in de practijk de politiek van het sparen van de kool en de geit, van een varen tussen Scylla en Charybdis. In hetzelfde vlak ligt de deviezenrechtelijke behandeling van het zich in het buitenland bevindende binnenlands bezit van niet-ingezetenen (bankpapier, effecten), waarover men geen feitelijke controle bezit. Nog voorzichtiger dient te worden omgegaan met het buitenlands bezit van niet-ingezetenen, dat via het binnenland, dus op naam van ingezetenen wordt aangehouden, hetgeen voornamelijk van betekenis is voor de vraag, of het binnenlandse bankwezen ook internationaal zijn rol kan blijven spelen.

Voor al deze gebieden geldt, dat men in het aanleggen van beperkingen en restricties niet verder moet en mag gaan dan strikt noodzakelijk is en dat men er zich, vooral indien het een klein land betreft als Nederland, hetwelk in sterke mate op het internationale verkeer is aangewezen, ten zeerste voor moet hoeden op dit gebied het buitenland voor het hoofd te stoten. Hier dient uitermate subtiel te werk te worden gegaan, wil de financiële standing van het deviezenreglementerende land, welke door het instellen der deviezenreglementering op zich zelf reeds een knauw heeft gekregen, niet blijvend worden geschaad.

Aan de ene zijde betekent een rigoureuze blokkering van het binnenlandse buitenlandse bezit op korte termijn, een zekere toeneming van het deviezenbezit, daar het buitenland, dat hiertoe over zijn geblokkeerd binnenlands bezit kan beschikken, wel gedwongen is minklands onvermijdelijke remises in deviezen te verrichten, waartegenover niet uit het oog mag worden verloren, dat de daaruit voortvloeiende lage waardering van dit binnenlandse bezit als een premie op deviezenovertrekkingen werkt, waardoor wederom deviezenverliezen worden geleden.

Anderdeels impliceert het toestaan van het gebruik van geblokkeerde waarden voor binnenlandse betalingen een indirecte deviezenverzekering, daar hiermede transfervraag wordt weggenomen van tegoeden, resp. schuldverplichtingen, welke te eniger tijd toch naar het buitenland zullen moeten worden geremiteerd.

Het betreft hier dus in wezen de vraag van het op korte termijn aantrekken van deviezen en het naar een meer of minder ver verwijderde toekomst opschuiven van de afgifte van deviezen, zulks met behoud van een zo groot mogelijk internationaal vertrouwen in de eigen valuta. Daar het eerste thans voornamelijk een binnenlands belang is en de behandeling van geblokkeerd binnenlands tegoed voornamelijk het buitenland regardeert, is het begrijpelijk, dat er tot nu toe weinig aandacht is geschonken aan de politiek, welke ten deze door de Nederlandse deviezeninstanties wordt gevoerd.

In grote trekken kan deze hierop neer, dat ten aanzien van de landen, waarmede betalingsregelingen zijn getroffen, de transfer van de opbrengsten van in Nederland geïnvesteerd buitenlands kapitaal wordt toegestaan, doch dat zulks in het algemeen niet mogelijk is ten aanzien van de kapitaalbedragen zelve, met dien verstande, dat niet-ingezetenen van Nederlandse nationaliteit van de opbrengsttransfer worden buitengesloten. De belegging van buitenlands kapitaal in het binnenland is slechts in de effectensector aan de niet-ingezetenen vrij ruim toegestaan, waaraan een internationale valutawaarde wordt toegekend, daarvan zijn uitgezonderd. Daarbuiten wordt de belegging in andere waarden, onroerend goed, hypotheek, geldleningen, industrie-investeringen buiten de beurs om e.d. vrijwel onmogelijk gemaakt. Ook de overdracht van geblokkeerd binnenlands bezit tussen niet-ingezetenen onderling in het buitenland wordt belet, zodat hier de handhaving van een status quo wordt nagestreefd. Handel in en koersvorming van spergulden in het buitenland vindt dan ook niet plaats.

De gebruiksmogelijkheden van niet-transferabele tegoeden voor de buitenlndse eigenaren daarvan zijn daarenvens zeer beperkt gehouden, hetwelk nog wordt geaccentueerd door de onverhandelbaarheid dezer tegoeden. In enkele deviezenbekendmakingen is geregeld, voor welke binnenlandse betalingen deze tegoeden door de rechthebbenden en dan wel uitsluitend voor binnenlandse verplichtingen dezer rechthebbenden zelf, zonder vergunning kunnen worden aangewend. Deze groep is beperkt. Hieronder vallen o.a. het betalen van verschuldigde belastingen aan Rijk, Provincie, Gemeente of Waterschap, van invoerrecht in accijnzen, reis- en verblijfskosten bij verblijf van de niet-ingezetene in het binnenland tot een bedrag van f 30 per dag, kosten van onderhoud en studie van hier te lande verblijvende gezinsleden van de niet-ingezetene, assurantietijdschappen, lijfrenten, niet-binnenlandse ondersteuningsprijzen, lijfrenten, premies, in rechtsstreeks verband met de binnenlandse vorderingen van de niet-ingezetene of met het beheer en de instandhouding van diens binnenlandse waarden samenhangende uitgaven, de laatste categorieën voor zover zij binnenlandse valuta verschuldigd of berustende op een bestaande verplichting van moraal en fatsoen; beheers- en administratielonen, provisies wegens

accreditieven, incassi, bankgaranties, safehuur, kosten van bewaarneming, levering of verzending van effecten e.d., zegel- en informatiekosten en andere met het bankbedrijf samenhangende kleine en provisie. Daarnaast is in bepaalde gevallen bij wijze van uitzondering vergunning worden verleend voor de voldoening van andere schulden ten laste van binnenlands tegoed.

Afgezien van de transferabiliteit van kapitaalopbrengsten, welke ten aanzien van de verdragslanden op reciprociteit berust, kan men dan ook vaststellen, dat zowel de beleggings- als de binnenlandse bestedingsmogelijkheden van binnenlands bezit van niet-ingezetenen aan buitengewoon rigoureuze restricties zijn onderworpen, men zou zelfs kunnen zeggen praktisch geïmmobiliseerd zijn. Daarnaast is aan degenen, die met de uitvoering der deviezenreglementering hier te lande in aanraking komen, uit ervaring bekend, dat de Nederlandse deviezenautoriteiten in de praktijk hunner politiek van het verlenen van vergunningen tot de beschikking over binnenlands geblokkeerd tegoed in hun begrijpelijk streven om waar maar even mogelijk deviezen uit te kloppen, uitermate stroef en veelvuldig, wat men met een Engels gezegde kan noemen, „penny wise and pound foolish” zijn. Daar, waar men in gemoede geen betaling in deviezen door het buitenland kan verwachten, wordt desalniettemin met grote hardnekkigheid vastgehouden aan de eis van remise van deviezen, met het gevolg dat, voor zover er geen vervallen schuldverplichting bestaat, deze remise achterwege blijft en de transactie niet geschiedt. Te denken valt hierbij aan de aankoop van een klein stukje grond met geblokkeerde gulden door een niet-ingezetene ter afronding van zijn hier te lande niet-bevindende ter afbreiding, de investering door de eigenaar van geblokkeerde gulden in een Nederlandse industrie, waarbij men investering in deviezen verlangt met het gevolg, dat de investering niet geschiedt, de weigering der betaling van passagekosten per Nederlandse boot door de eigenaar van geblokkeerde gulden voor een zakenbezoek aan Nederland e.d.

In al dergelijke gevallen kan men de boog te strak spannen, hetgeen in de praktijk meer en meer geschiedt, met het gevolg, dat in het buitenland een stemming van onwelwillendheid, wantrouwen en ontevredenheid over deze gedragslijn, die als kinderachtig wordt aangevoeld, meer en meer veld wint. Deze stemming wordt nog in de hand gewerkt door bepaalde transacties, welke met toestemming der Nederlandse deviezeninstanties in het buitenland zijn verricht, ten aanzien van zich in het buitenland bevindende Nederlandse waarden in buitenlandse bezit om deze op goedkope wijze te repatriëren, waarbij wel eens van Schachtiaanse methodes wordt gesproken. Hoewel de weerslag dezer politiek zich voornamelijk in het buitenland manifesteert en hier minder duidelijk in het oog springt, is het toch op zijn plaats hier een woord van waarschuwing te doen horen, daar hier Nederlandse belangen op lange zicht gevaar beginnen te lopen en men zich jegens het buitenland op dit punt niet teveel kan veroorloven.

Het is daarbij ook de vraag, of deze politiek van het onderste uit de oog op zich zelf, juist is. Naast het belang om zoveel mogelijk deviezenvorderingen te vergaren, staat het belang voor iedere deviezenreglementering om het land van zoveel mogelijk deviezenvragende schuldverplichtingen jegens het buitenland te bevrijden en iedere schuldverplichting vraagt op de lange duur transfer. Het kan in de hand worden gewerkt door een politiek van soepelheid en liberaliteit op het gebied van het geblokkeerde buitenlandse bezit, welke op lange termijn beziens ten lande, en zeker een klein land als het onze, steeds ten goede komt.

Tegenover de hier gevolgde methode van immobilisering en handhaving der status quo ante mag wel eens worden geplaatst de door de Duitse deviezenautoriteiten

sedert 1930 gevoerde politiek ten aanzien van het Sperrmarkbezit, welke er toe leidde, dat de Duitse schuldverplichtingen jegens het buitenland van medio 1930 tot Februari 1939 van R.M. 26,8 milliard afnamen tot R.M. 9,5 milliard¹⁾, waarbij natuurlijk niet uit het oog mag worden verloren, dat de Duitse deviezeninstanties zich hierbij ook van de beruchte Schachtiaanse methoden hebben bediend. Dit resultaat is echter voor een groot deel mede bereikt door de aanvaarde veel grotere mobiliteit van het Sperrmarkbezit voor de buitenlandse eigenaren dan zulks ten aanzien van het geblokkeerde guldenbezit van niet-ingezetenen het geval is. In Duitsland is in tegenstelling tot ons systeem het beginsel der overdraagbaarheid en der verhandelbaarheid van „Sperrguthaben” aanvaard, hetgeen leidde tot de onderscheiding van „Handelssperrguthaben” (gekocht bezit) en „Vorzugssperrguthaben” (oud eigen bezit). Dit Sperrmarkbezit kon in zijn verschillende soorten in Duitsland, behalve voor de belegging in effecten, o.a. worden gebruikt voor credietverlening aan ingezetenen, deelneming in binnenlandse ondernemingen, hypotheekverlening, aankoop van onroerend goed, kortom kon op practisch iedere wijze in het binnenland — zij het onder contrôle — rendabel en dienstbaar worden gemaakt aan het binnenlandse economisch leven, hetgeen hier te lande in geen dele het geval is. Onder bepaalde omstandigheden kon het zelfs worden gebruikt voor partiële betaling van Duitse exportgoederen. Soms werd een bepaalde remise uit het buitenland partieel in deviezen, partieel in Sperrmark toegestaan. Systematisch is er in Duitsland dan ook op velerlei manieren gestreefd naar beide doeleinden, deviezenverzekering en schuldvermindering, waarbij het toelaten van de verhandelbaarheid van geblokkeerd bezit een grote rol heeft gespeeld.

Een ingewikkeld en uitgebreid stelsel van bepalingen heeft deze manipulatie met de Duitse „Sperrguthaben” mogelijk gemaakt, waarbij de buitenlandse eigenaar althans het voordeel had, desgewenst, zij het met verlies, op ieder ogenblik zijn geblokkeerd Duits bezit in het buitenland te kunnen realiseren. Voor de overneming van dit Duitse systeem wil hier geenszins worden gepleit, doch wel dient bezwaar te worden gemaakt tegen de eenzijdige passieve houding en de geringe souplesse, die de Nederlandse deviezeninstanties ten opzichte van het geblokkeerde buitenlandse bezit aannemen. Het eenvoudige maar blijven blokkeren van binnenlands bezit van het buitenland onder erkenning van enkele zeer beperkte investerings- en gebruiksmogelijkheden mede met het doel om het buitenlandse kapitaal hier te lande de gelegenheid te ontnemen boven het gemiddelde rendement liggende winsten, die dan getransfereerd zouden dienen te worden, te maken en om met behulp van deze stringente blokkering op korte termijn zoveel mogelijk deviezenremises uit het buitenland te kunnen incasseren, is op de duur niet vol te houden en benadeelt de positie en de internationale financiële naam van ons land, dat zo zeer op het buitenland is aangewezen, waarschijnlijk meer dan het kortstondig voordeel, dat hiermede wordt behaald, waard is, nog afgezien van het reeds vermelde feit, dat dit deviezenovertredingen ten aanzien van het binnenlands bezit van niet-ingezetenen bevordert. Ook in het kader der voor Nederland zo dringend noodzakelijke industrialisatie en het weliswaar betwiste, doch in de practijk wel blijkende gebrek aan het daartoe vereiste kapitaal, dat hier te lande bestaat, is het de vraag, of het juist is ten deze aan het binnenlands kapitaal van niet-ingezetenen zo veel mogelijk moeilijkheden in de weg te leggen.

's-Gravenhage.

Mr Dr J. H. F. BLOEMERS.

¹⁾ Vgl. Harald Lossos, „Bilanz der deutschen Devisenbewirtschaftung”, blz. 37, en Rudolf Eicke, „Warum Aussenhandel?”, Dr Hjalmar Schacht, „Abrechnung mit Hitler”, 1948, blz. 9.

DE DIVIDENDBEPERKING.

Tijdens de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over de begroting 1949 heeft de Minister van Financiën aangekondigd, dat nu spoedig een wetsontwerp inzake de dividendbeperking zal worden ingediend. Reeds in Mei van het vorig jaar had de Minister de noodzakelijkheid erkend, dat deze materie een wettelijke regeling behoeft. Verwacht mag worden, dat het probleem van de beperking van winstuitkeringen dus binnenkort in het middelpunt der belangstelling zal staan.

Toen op 30 Augustus 1941 naar Duits voorbeeld hier te lande het besluit op de dividendbeperking werd afgekondigd, zagen vele ondergekapitaliseerde ondernemingen zich genoodzaakt hun uitkeringen aan aandeelhouders tot 6 pCt van het nominale kapitaal te beperken om niet in een superdividendbelasting te vallen, welke door haar hoge progressie meer prohibitief dan fiscaal werkte.

Wel stond deze ondernemingen de gelegenheid open hun kapitaal aan hun winstcapaciteit aan te passen, doch de belasting, welke voor de herkapitalisatie moest worden betaald, werd zo hoog gesteld, dat practisch alleen ondernemingen hiervan gebruik maakten, die over 1940 reeds een hoog dividend hadden uitgekeerd en ten gevolge van de terugwerkende kracht van de superdividendbelasting hoge aanslagen in deze belasting te wachten stonden. In totaal herkapitaliseerde slechts een dertigtal maatschappijen.

Aan de motieven, die tot invoering van de dividendbeperking hebben geleid, en de uitgebreide tot onvruchtbaarheid gedoemde polemiek hierover gedurende de bezettingsjaren willen wij voorbijgaan. Slechts zij opgemerkt, dat, behalve het deflationair effect, dat de maatregel destijds had, het voornamelijk psychologische motieven waren, die de bezetter tot de beperking van dividenduitkeringen hebben bewogen.

Van meer belang is het feit, dat de dividendbeperking nog steeds van kracht is, zij het dan ook, dat zij inmiddels enigermate is verzacht, doordat de maximum dividenduitkering, waarbij geen superdividendbelasting is verschuldigd, bij ministeriële beschikking van 12 Mei 1947 werd verhoogd van 6 tot 9 pCt. In het onderstaande willen wij nagaan, of in de huidige omstandigheden handhaving van de dividendbeperking in principe gewenst is en of de wijze, waarop zij thans in de practijk wordt toegepast, wel aan het gestelde doel beantwoordt.

De dividendbeperking heeft ten gevolge, dat de ondernemingen, die ondergekapitaliseerd zijn, automatisch, door de onmogelijkheid hun winsten op normale wijze uit te keren, over steeds groeiende reserves komen te beschikken; dit was met name het geval gedurende de eerste oorlogsjaren. Zij, die zelffinanciering propageren, zullen geneigd zijn in de dividendbeperking een welkome versterking te zien van de eigen middelen der ondernemingen. Ruime middelen zijn thans in het algemeen ongetwijfeld van belang ter voorziening in de grote kapitaalbehoefte van het Nederlandse bedrijfsleven. Dat deze kapitaalbehoefte momenteel, ten gevolge van de schaarste aan kapitaalgoederen en grondstoffen, in hoofdzaak nog slechts potentieel aanwezig is, doet aan het nut van de aanwezigheid van ruime reserves bij de ondernemingen niets af. Ongetwijfeld zijn er vele argumenten aan te voeren, die voor zelffinanciering van het bedrijfsleven pleiten, doch daarmee is nog niet gezegd, dat investering in het eigen bedrijf met middelen, die zich ten gevolge van de dividendbeperkende maatregelen geheel automatisch bij een groot aantal ondernemingen opstapelen, altoos zegenrijke gevolgen zullen hebben. Immers, het zijn veelal juist de ondernemingen met een relatief gering aandelenkapitaal en veel overige eigen middelen, die zich door de dividendbeperking geremd zien in de uitkering van winst. Welnu, deze ondernemingen — het blijkt uit de creditzijde hunner balans, — kennen het belang van zelffinanciering in voldoende

mate en behoeven niet nog eens door een van hogerhand opgelegde restrictie op de uitkeringen hiertoe te worden gestimuleerd. Integendeel, de aldus opgedrongen zich cumulerende liquide middelen kunnen de ondernemer licht verleiden tot economisch onverantwoorde investeringen in eigen bedrijf. Wanneer de Overheid het wenselijk acht door middel van creditcontrole niet alleen de monetair ontwikkeling te beïnvloeden, doch daarnevens deze wil gebruiken om algemeen economisch ongewenste investeringen tegen te gaan resp. de investeringen richting te geven, dan kan men zich afvragen, of zij wel goed doet de dividendbeperking te handhaven en daarmee een basis te scheppen voor mogelijke onnutte en van de geldzijde uit volkomen oncontroleerbare kapitaalbewegingen.

Zouden de winsten der ondernemingen, voor zover daarvoor in aanmerking komend, echter onbelemmerd kunnen worden uitgekeerd, dan zouden deze via de kapitaalmarkt in dringende kapitaalbehoefte van andere ondernemingen kunnen voorzien en aldus op nuttiger wijze worden aangewend. Men zal hier wellicht tegenwerpen, dat de aandeelhouders de hogere uitkeringen niet op de kapitaalmarkt zullen aanbieden, doch deze in de consumptiesfeer zullen aanwenden. Men bedenke echter, dat de stimulerende werking, die de mogelijkheid van hogere dividenduitkeringen op de besparing zal hebben, in ruime mate de drang naar hogere consumptieve uitgaven zal kunnen opheffen of compenseren.

De voorstanders van een beperking van de beloning voor de verschaffing van kapitaal, hebben voorts steeds een onmiskenbaar sterk argument laten gelden door te wijzen op de door de loonstop aan banden gelegde beloning voor de arbeid. Inderdaad is er in principe veel voor te zeggen, dat, wanneer nu eenmaal voor een effectieve beheersing van het prijspeil zekere anti-inflatoie maatregelen ter zake van het geldinkomen moeten worden genomen, de inkomsten uit arbeid en kapitaal gelijk worden getroffen. De praktijk is echter heel anders geweest.

De ongelijkheid der getroffen maatregelen ten aanzien van de beloning van arbeid en kapitaalverschaffing wordt reeds geïllustreerd door het verschil in benaming van deze maatregelen. Terecht spreekt men van een loonstop en een dividendbeperking. De beperking, welke voor dividendgold, was veel ingrijpender dan de loonstop: Ondernemingen, die reeds jarenlang hoge dividenden hadden betaald, welke, ten gevolge van de hoge koerswaarde van de aandelen, voor de aandeelhouders slechts een normaal rendement op risicodragend kapitaal betekenden, konden ten gevolge van de superdividendbelasting plotseling hun kapitaalverschaffers een veel geringer rendement bieden. De dividendbeperking resulteerde dus in een vermindering van inkomen. De loonstop daarentegen beoogde een fixering van het inkomen, doch dit principe bleek niet te kunnen worden gehandhaafd. Sinds haar instelling zijn wij getuige geweest van een herhaaldelijke verhoging van het maximale loonniveau, ten gevolge waarvan de lonen zich momenteel circa 70 pCt boven het loonpeil van 1941 bewegen. De grenzen, gesteld aan dividenduitkeringen daarentegen, werden eerst in Mei 1947 verhoogd en wel met 50 pCt. Een vergelijking met de loonstop kan dus slechts tot de conclusie leiden, dat de inkomstenbeperkende maatregelen naar verhouding voor de kapitaalverschaffer veel ongunstiger waren dan voor de loontrekker.

Is de juistheid van het principe van de dividendbeperking nog voor discussie vatbaar, de wijze, waarop deze restrictie in de praktijk wordt gebracht, mist naar onze mening alle zin van redelijkheid.

In de eerste plaats discrimineert het desbetreffende besluit tussen ondernemingen met een gestort kapitaal van f 500.000 en hoger en ondernemingen welke gestorte kapitaal geringer is dan dit bedrag. De laatste categorie wordt in het geheel niet door het Besluit Dividendbeperking 1941 getroffen. Het behoeft geen betoog, dat het door de voorstanders aangevoerde sociale argument hier ver

te zoeken is. Ook met het zelffinancieringsargument kan de praktische toepassing van de dividendbeperking niet worden verdedigd. Immers, de maatschappijen, die ten gevolge van de gestelde kapitaalgrens van f 500.000 onder de dividendbeperking vallen, hebben gemakkelijk toegang tot de openbare emissiemarkt, aangezien hetzelfde bedrag als minimumgrens is vastgesteld voor de toelating tot de officiële notering. Daarentegen zijn het juist de kleinere, niet onder de beperking vallende, ondernemingen, die zich in vele gevallen slechts moeizaam credit kunnen verschaffen. Voor deze kleinere maatschappijen zou een stimulering van de zelffinanciering reden hebben.

In Mei van het vorig jaar achtte de Minister van Financiën het wenselijk „de soms knellende bepalingen” inzake de dividendbeperking met ingang van het boekjaar 1946 resp. 1946-1947 te verruimen. Ten gevolge van deze verruiming treedt de superdividendbelasting eerst in werking bij uitkeringen boven de 9 pCt. Vennootschappen, die destijds herkapitaliseerden, kunnen van deze verruiming slechts voordelen hebben, indien zij effectief is voor dividenddeclaraties gebaseerd op het kapitaal vóór herkapitalisatie. Dat de verzachting van de voorschriften het ingrijpende karakter van de dividendbeperking geenszins heeft weggenomen, kan worden geïllustreerd door de hoge dividendbetalingen, welke in zeer veel gevallen door ondernemingen, waarvan het gestorte aandelenkapitaal geringer is dan f 500.000, worden verricht. Dividenddeclaraties van 15 en 20 pCt behoren bij deze categorie niet tot de uitzonderingen.

Een van de overwegingen, welke tot verzachting van de dividendbeperkende voorschriften heeft geleid, was de wenselijkheid buitenlands kapitaal aan te trekken, zulks op deviezenpolitieke gronden. Naar onze mening zou de Overheid heel wat vrijgeviger moeten zijn geweest bij het bepalen van het dividendmaximum, indien ten aanzien van de import van buitenlands kapitaal enig effect kon worden verwacht.

Voorts laat de Overheid zich door de handhaving van de dividendbeperking niet onbelangrijke bedragen aan inkomstenbelasting ontgaan. Het budgetdeficit, dat bij de beslissingen inzake de goedkoop-geldpolitiek van de Overheid zulk een dominerende rol speelt, schijnt bij het vaststellen van de dividendbeperkende maatregelen geen of slechts in geringe mate een punt van overweging te hebben gevormd.

Keren wij terug tot het principe van de dividendbeperking, dan dringt de vraag zich op, of op grond van bovenstaande overwegingen een algehele opheffing van het Besluit Dividendbeperking 1941 niet gewenst zou zijn. Indien de hoge dividenduitkeringen een algemeen verschijnsel gaan vormen, zou daardoor het bestaan van grote winstmarges, dus een zekere zwakheid in de prijspolitiek van de Regering, nog duidelijker in het oog springen dan thans het geval is. Wanneer ten gevolge van gemakkelijke afzet marginale bedrijven winsten maken, die de door de Overheid gestelde grens aan toelaatbare opbrengst van risicodragend kapitaal overtreffen, zijn de voorgeschreven calculatieschema's te ruim gemeten. Bedrijven, die door welke omstandigheden ook, op de marginale bedrijven een voorsprong hebben, mogen in het algemeen van belang worden geacht voor onze nationale economie. Dat de aandelen van deze bedrijven door de belegger hoog worden gewaardeerd, is volkomen verantwoord. Het verschil tussen het goed en slecht renderende bedrijf dreigt door de beleggers echter ten gevolge van de dividendnivellering uit het oog te worden verloren. In de eerste jaren van de dividendbeperking, toen vele ondernemingen dividenden uitkeerden, welke ver onder de toen geldende maxima lagen, was de belegger in het algemeen nog in staat onderscheid te maken. Thans is dit niet meer het geval. Tal van officieel genoteerde ondernemingen hebben hun dividendlimieten bereikt. Natuurlijk mag de conscientieuze belegger bij de keuze zijner belegging niet het dividend als enige maat-

staf laten gelden, doch waar hier te lande de maatschappijen niet de loffelijke gewoonte hebben de winsten per aandeel te publiceren, zoals dit in de Verenigde Staten gebruikelijk is, blijft hem voor snelle oriëntering weinig anders over.

De ondernemingen, die in het bezit zijn van niet-uitkeerbare winsten en deze thans door de schaarste aan kapitaalgoederen en grondstoffen nog niet kunnen investeren of welke bedrijven niet voor additionele investering in aanmerking komen, zien zich gedwongen het grootste gedeelte van hun overtollige middelen in overheidsschuld te beleggen. Dientengevolge bestaat een gedeelte van het bezit der aandeelhouders indirect uit staatspapier, geheel tegen de oorspronkelijke bestemming van de door hen geïnvesteerde bedragen in.

Behalve een verruiming of afschaffing van de dividendbeperkende maatregelen bestaan er nog andere wegen om te geraken tot een betere regeling van uitkering van winsten. Wij doelen hier in de eerste plaats op herkapitalisatie.

Momenteel is herkapitalisatie praktisch niet mogelijk, aangezien de hierbij aan aandeelhouders te verstrekken bonusaandelen door de fiscus als opbrengst in de zin van de inkomstenbelasting worden beschouwd. Over de bonusaandelen, die bij de herkapitalisaties, welke krachtens hoofdstuk II van het Besluit Dividendbeperking 1941 in de jaren 1942 en 1943 plaatsvonden, werden uitgereikt, behoeft bij wijze van uitzondering geen inkomstenbelasting te worden betaald. Een dergelijke speciale regeling zou eventueel weer moeten worden getroffen. De balansen van de vele, thans ondergekapitaliseerde ondernemingen, zouden door herkapitalisatie een reëler beeld gaan vertonen. Activa, welke thans zeer laag op de balans staan, zouden weer in overeenstemming kunnen worden gebracht met hun huidige geldswaarde. De reserves, welke in de afgelopen periode ontstonden, door afschrijving op gebouwen en machines, zijn ten gevolge van het feit, dat de huidige vervangingswaarde veel hoger ligt dan de balanswaarde dezer activa plus de afgeschreven bedragen, veel te gering. In gevallen, waarbij activa geheel werden afgeschreven, zijn de hierdoor gekweekte reserves, ook al vertegenwoordigen de desbetreffende bedrijfsmiddelen nog een belangrijke residu-waarde, dikwijls volkomen ontoereikend voor vervanging.

Weliswaar staat de fiscus de ondernemer thans toe tot zekere bedragen belastingvrije reserves te vormen, doch deze tegemoetkoming is in vele gevallen onvoldoende gebleken, en leidt bovendien tot verwringing van het balansbeeld. Daarom is het gewenst, dat de mogelijkheid wordt geboden „afschrijvingsruimte” te creëren, waardoor de ondernemers niet meer gedwongen zullen zijn schijnwinsten te boeken.

Herkapitalisatie met dit oogmerk is reeds eerder bepleit¹⁾. Stimulering van zelffinanciering door middel van beperking der winstuitkeringen zou op veel reëlere wijze kunnen geschieden indien aan herkapitalisatie geen fiscale barrières meer in de weg zou zijn gelegd.

Een geheel andere oplossing voor het probleem, waarvoor ondergekapitaliseerde ondernemingen zich door de limitering van dividenden zien gesteld, biedt het voorstel van de Deense Minister van Handel, vervat in een wetsontwerp ter vervanging van de per 1 December expirerende voorschriften ter zake van restrictie op winstuitkeringen, welke in Denemarken thans gelden en die uiteraard nauwe verwantschap vertonen met de bepalingen van het in ons land door de bezettende macht in 1941 afgekondigde Besluit Dividendbeperking.

Voorgesteld wordt de uitkering te beperken tot 6 pCt op het gestorte kapitaal met als alternatief een uitkering van maximaal 4 pCt op het totaal der eigen middelen. Afgezien van de percentages, welke voor risicodragend kapitaal niet bepaald ruim zijn gesteld en een aantal

¹⁾ Zie: „Schijn en werkelijkheid” door Mr. H. F. van Leeuwen in „E.-S.B.” van 2 Juli 1947.

weinig attractieve nevenbepalingen, waarop wij hier niet kunnen ingaan, biedt dit systeem ongetwijfeld veel aantrekkelijks.²⁾

Met spanning ziet men thans ook in Nederland een ontwerp van wet tot regeling van de dividendbeperking tegemoet. Het is te wensen, dat, aangezien de Regering niet van zins schijnt te zijn de dividendbeperking geheel op te heffen, althans een regeling zal worden getroffen, waarbij de hierboven geschetste onbillijkheden en ondoelmatigheden, welke de huidige voorschriften typeren, zich niet meer zullen voordoen.

Amsterdam.

J. HÖRCHNER.

²⁾ Na het ter perse gaan van dit artikel bereikte ons het bericht, dat de Deense Regering het wetsontwerp heeft teruggenomen, waardoor de dividendbeperking in Denemarken thans buiten werking is getreden.

LOONBEHEERSING IN NEDERLAND.

Niet minder dan 18 debaters namen Zaterdag jl. deel aan de discussie over de vragen, welke aan de orde waren gesteld door de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek op de jaarlijkse vergadering van deze Vereeniging. Drie prae-adviezen waren uitgebracht en wel door *Drs A. H. M. Albrechts*, *Mr A. J. R. Mauritz* en de heer *A. Vermeulen* over de volgende vragen:

„Is handhaving van het huidige stelsel van loonbeheersing door de Overheid gewenst? Zo neen, dient dan ter bevordering van een zo groot mogelijke volkswelvaart de Overheid invloed te behouden op de loonvorming, of dient deze plaats te vinden op basis van onderhandelingen van de betrokken partijen?”

Geen van de prae-adviseurs en slechts twee van de sprekers toonden zich voorstanders van teruggang naar volledige vrijheid op de arbeidsmarkt. *Dr G. C. A. van Dorp* merkte op, dat Assepoet niet op het feest was genodigd, hoewel Prins Welvaart wellicht alleen van haar wil weten. Mogen we echter niet verwachten, dat *Dr van Dorp* niet meer in sprookjes gelooft? Zijn opmerking althans, dat de kindertoeslag moet verdwijnen, doet vermoeden, dat hij zelfs niet meer tot de jonggehuwden behoort.

Ook *Drs G. C. T. van Dorp* wenst de taak van de Overheid zeer beperkt te zien en wel tot die van een scheidsrechter. Zij moet er voor waken, dat de regels van het spel in acht worden genomen, heeft er voor te zorgen, dat vrije concurrentie terugkeert, dat monopolies verdwijnen.

Overigens viel tot op zekere hoogte een merkwaardige unanimititeit waar te nemen.

Dr A. A. van Rhijn wees er op, dat ondanks alle verschil van mening men het hierover eens was, dat gedurende de schaarsteperiode een loon- en prijspolitiek onvermijdelijk was. Ook is men het er over eens, dat het huidige stelsel van loonbeheersing niet zonder meer moet worden gehandhaafd. Zoveel mogelijk moeten de partijen op de arbeidsmarkt worden vrijgelaten en de discussie groepeerde zich voornamelijk om de vraag wat dit „zoveel mogelijk” kan inhouden.

Terecht werd door twee der prae-adviseurs en door enkele sprekers er op gewezen, dat de vraagstelling eigenlijk een te scherpe tegenstelling inhoudt. „Uit de vraagstelling kan namelijk geconcludeerd worden, dat het stelsel van loonbeheersing door de overheid, loonvorming op basis van onderhandelingen uitsluit”, aldus de heer *Vermeulen* op blz. 114 van het prae-advies. *Drs Albrechts* merkt op blz. 2 op „... zij suggereert een tegenstelling waar het ons inziens in wezen niet om gaat” en „de grote moeilijkheid in de beantwoording der vraag zal daarom hierin gelegen zijn te bepalen, hoe ver de beïnvloeding gaan zal”.

En hierover nu liepen de meningen, zowel van de prae-adviseurs als van de debaters sterk uiteen.

Alvorens hierop nader in te gaan moeten wij nog wijzen

op een geluid, dat langzamerhand meer in Nederland wordt gehoord. Herhaaldelijk werd er namelijk op gewezen, dat de periode van schaarste tot een einde begint te komen. En *Dr J. E. van Dierendonck* wees er, zij het in ander verband, waar we straks nog op terugkomen, zelfs op, dat we eerder de werkloosheid rekening zullen hebben te houden dan met de mogelijkheid, dat geen arbeidskrachten beschikbaar zouden zijn voor verschillende bedrijfstakken.

De vraag moet dan worden gesteld, wat er bij het afnemen van de schaarste moet gebeuren t.a.v. de loon- en prijspolitiek. Niet alleen t.a.v. de loonpolitiek, zoals de vraagstelling implicieert, doch ook, zoals door de heer *Kupers* en later door *Dr P. S. Pels* bijv., nadrukkelijk naar voren werd gebracht, t.a.v. de prijspolitiek. Deze twee, aldus de heer *Kupers*, zijn onafscheidelijk aan elkaar verbonden en de vakbeweging in Nederland zou het nooit aanvaarden, dat „een” regering de loonvorming blijft beheersen terwijl de prijsbeheersing zou worden beëindigd. De Nederlandse Vakbeweging heeft in de na-oorlogse jaren een grote mate van zelfbeperking aan de dag gelegd (de heer *Kupers* is verheugd te zien, dat *Ir Keus* instemmend knikt), mede om inflatie te voorkomen en het zou een grote onrechtvaardigheid zijn jegens de arbeider wanneer nu de lonen werden vastgehouden en de prijzen en winsten losgelaten. Noch het N.V.V., noch de Protestantse, noch de Rooms-Katholieke vakbeweging zouden een dergelijke gedragslijn zonder verzet aanvaarden. Bovendien is naast de loon- en prijspolitiek nog een investerings- en conjunctuurpolitiek vereist.

Drs D. Roemers en *Dr van Rhijn* hebben de prae-adviseurs na hun opvattingen omtrent de toekomstige loon- en prijspolitiek, als volgt geclassificeerd:

Mr Mauritz werd genoemd de „nihilist”. Bij hem zijn de minste aanknopingspunten te vinden ter vergelijking der drie adviseurs en hij gaat het verste in het bestrijden van overheidsingrijpen. Zolang de schaarste bestaat is ingrijpen door de Overheid vereist, doch zodra de abnormale verhoudingen ten einde zijn, „dient de loonvorming weder plaats te vinden op basis van vrije onderhandelingen tussen de betrokken partijen. Versterking van de invloed der centrale organisaties en hervatting door de Rijksbestedelaars van hun oorspronkelijke taak is daarbij gewenst” (blz. 62, 63). Slechts incidenteel zal de Regering tussenbeide komen.

Drs Albrechts is, volgens *Dr van Rhijn*, de „minimalist”. Hij vindt een aanleiding voor de Overheid om in te grijpen, zowel direct als indirect, in het probleem van de werkgelegenheid en de conjunctuurpolitiek. Het overheids-toezicht zal hierbij volgens de prae-adviseur zoveel mogelijk moeten worden gedecentraliseerd en de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie wordt daarbij van onschatbare betekenis geacht.

De heer *Vermeulen* is de „maximalist”. Naast een evenwichtige spreiding van de werkgelegenheid vindt hij redenen tot overheidsingrijpen in het streven naar een verhoging van het nationale inkomen en naar een evenwichtige — meer rechtvaardige — verdeling van dit inkomen. De productie van goederen kan volgens de heer *Vermeulen* gunstig worden beïnvloed door overheidsingrijpen, daar de arbeidsproductiviteit — zoals gedurende de na-oorlogse jaren — er door stijgt, de exportpositie er door wordt verbeterd en een gunstig effect op de bedrijfsvrede er van uitgaat.

Dr van Rhijn voelde zich het meest verwant aan de heer *Vermeulen*. Beiden zijn van mening, dat zoveel mogelijk moet worden gestreefd naar loonvorming op basis van onderhandelingen der betrokken partijen, echter binnen het raam van door de Overheid vast te stellen grenzen. Alleen op de strategische punten moet dus worden ingegrepen. Waar en in hoeverre moet worden ingegrepen is volgens *Dr van Rhijn* door geen der drie prae-adviseurs voldoende gefundeerd. Hij miste het economisch betoog, waaruit de verhoudingen zoals die na het beëindigen van de abnormale schaarste zullen

zijn, kunnen worden afgeleid. Een analyse van de economische ontwikkeling, welke voor ons ligt, had als basis aan de adviezen ten grondslag moeten liggen. *Drs Albrechts* heeft wel uitdrukkelijk de voorwaarden of data willen analyseren, welke tot de invoering hebben geleid van de loonbeheersing. Hij zegt zelfs, dat de data complexen, welke dus bepalend zijn voor de te volgen politiek, zelf ook weer zodanig in de toekomst zullen moeten worden beïnvloed, dat de vrijheid op het gebied der loonvorming zo spoedig mogelijk kan worden verruimd (blz. 1), doch hoe de data zich zullen ontwikkelen wordt niet voldoende bestudeerd. Ook *Drs Jac. Elkhuisen* wees op de onvoldoende behandeling der data en vroeg zich af, of de maatregelen ter beïnvloeding van de data in een bepaalde volgorde moesten en konden worden getroffen. *Drs Albrechts* antwoordde hierop, dat de feitelijke ontwikkeling dit zou moeten uitwijzen.

Dr van Rhijn noemde ter aanvulling van de prae-adviezen enkele tendenties, waaruit de ontwikkeling der data min of meer worden afgeleid:

1. het gevaar van een onredelijk loonpeil is geenszins meer uitgesloten. Dit kan zowel te laag als te hoog zijn. De monopolistische posities op de arbeidsmarkt — door meerdere sprekers als argument voor overheidsingrijpen naar voren gebracht — hebben steeds meer de tegenstelling producent—consument doen ontstaan. Werkgever en werknemer tezamen besluiten tot een loonsverhoging en de Overheid heeft de consument te beschermen tegen misbruik van de verkregen monopolistische machtspositie;

2. Het internationaal ruilverkeer zal ook in de komende jaren nog zeer gebrekkig blijven. Het probleem van de deviezenschaarste, van exportbevordering, zal nog niet zijn opgelost, waardoor het vraagstuk van de uitvoer in de overheids sfeer moet blijven. Onvermijdelijk is dan echter ook beheersing van het loon- en prijspeil;

3. De noodzaak van industrialisatie is reeds voldoende naar voren gebracht. Een gunstig klimaat is vereist. Doch ook wanneer dit gunstige klimaat aanwezig zou zijn, dan nog is „een tuinman nodig om een wilde plantengroei te voorkomen”. Dit geldt te meer waar coördinatie met België en Luxemburg is vereist in het kader van de Benelux en in het „long-term” programma van de Benelux is dan ook in paragraaf 18 gezegd, dat de drie regeringen menen geen aanleiding te hebben om te streven naar volledige economische vrijheid. De consumptie moet worden beheerst om investeringen mogelijk te maken en maatregelen uit de laatste jaren zullen plaats maken voor een gerichte economie. Het loon zal hiervan een onderdeel zijn;

4. Het gevaar van massawerkloosheid is geenszins illusoir, en een passieve houding hiertegenover is niet geoorloofd. De Overheid zal moeten stimuleren of remmen, en invloed op de loonvorming kan hierbij niet worden gemist, bijv. omdat het loonpeil nauw is verbonden met het vraagstuk van sparen en investeren.

Dr van Rhijn heeft hiermede dus aangegeven, dat de vier gronden, waarop het overheidsingrijpen in de loon- en prijsvorming noodzakelijk wordt geacht, ook in de toekomst zullen bestaan, en dat ingrijpen derhalve vereist zal blijven. Omtrent de wijze waarop dit ingrijpen moet plaatsvinden, merkte de spreker nog op, dat de onderhandelingen tussen partijen voorop zullen moeten staan en dat de Overheid secundair is en zich geenszins met details mag bezig houden. Voorts bleek hij voorstander van indirecte beïnvloeding. Geboden en verboden moeten zoveel mogelijk achterwege blijven. De bepalende factoren, moeten worden gericht.

Een geheel ander standpunt werd ingenomen door *Ir H. J. Keus*. Het betoog van *Drs Albrechts* kon hij slechts ten dele accepteren en wel omdat volgens hem de strijd tussen de bedrijfsgroepen zodanig zou worden, dat de klassenstrijd er nog een idylle bij zou zijn.

Voorts zou er in de drie prae-adviezen te weinig aan-

dacht zijn besteed aan het verloop van het reële loon. Het reële loon is, zoals aan de hand van grafieken werd aangetoond, tot 1930 zeer regelmatig gestegen, hoewel de prijzen zeer grote fluctuaties vertoonden. In de vrije economie echter is een natuurlijke verschuiving mogelijk, welke in een geleide economie niet aanwezig is, omdat prijsdalingen minder snel zullen optreden en veel nauwer zullen zijn verbonden met dalingen van het nominale loon. Hierdoor wordt de na-ijling, welke de lonen vertoonden t.o.v. de prijzen, sterk gewijzigd en het gunstig effect, dat bijv. na de vorige oorlog optrad als gevolg van de sterke prijsdaling en de daaruit resulterende stijging van het reële loon, is thans niet aanwezig. Het is de Regering niet mogelijk toe te staan dat de reële lonen een stijging vertonen. Voorts merkte Prof. Tinbergen in „Beperkte concurrentie” op, dat het ondernemersinitiatief wordt geremd, zoals dat bijv. in Duitsland het geval was. In Nederland werkt ook deze factor en ook hierom is vermindering van het overheidsingrijpen geboden. Hier komt nog bij het kapitaalgebrek, dat in Nederland bestaat. Er moet worden gespaard, de consumptie moet worden beperkt, en niet alleen door distributiemaatregelen zal dit kunnen worden bereikt. De natuurlijke werking der economische krachten is tevens vereist. Het bewijs moet nog worden geleverd, dat lage winsten, lage prijzen en hoge lonen kapitaalvorming toelaten.

De heer C. S. Jonker voegde aan de reeds genoemde redenen tot overheidsingrijpen er nog één toe, welke vrijwel was verwaarloosd. De bemoeiingen van de Overheid met de lonen en prijzen zullen eerst dan kunnen worden verminderd, wanneer ook de geldzijde niet meer als versturende factor optreedt. De invloed van de geldpolitiek op de prijzen is duidelijk. De geldcirculatie in Frankrijk was na de vorige oorlog zes maal zo groot als daarvoor. De waarde van de franc was gedaald tot $\frac{2}{3}$ van de vooroorlogse en de moeilijkheden, welke op grond van deze dispariteit werden voorzien, zijn zeker niet uitgebleven. Momenteel is de geldcirculatie in Nederland $6 \times$ de vooroorlogse; de waarde van de gulden is gedaald tot $\frac{2}{3}$. Kan de geleide economie de gevaren, die hier schuilen, bezweren wanneer controle op de lonen en prijzen afneemt zonder dat eerst het geldwezen gezond wordt gemaakt? En ook: kan de export voldoende toenemen onder deze omstandigheden? Het is zaak, niet om de arbeiders in de exportindustrieën te beschermen, doch om de industrieën zelve gezond te maken door een juiste monetaire politiek. Ook ter wille van de arbeiders zelve moeten de consequenties van de gezondmaking van het geldwezen worden aanvaard. Een desillusie kan alleen op deze wijze worden vermeden.

In grote lijnen hebben wij hiermede een beeld willen geven van de belangrijkste argumenten in de discussie over de al of niet handhaving van overheidsingrijpen in het loon- en prijsvormingsproces. Enkele punten zijn slechts zeer terloops door ons genoemd, waarmede wij ze zeker niet als onbelangrijk willen classificeren. Evenmin mag uit het feit, dat niet alle sprekers werden genoemd, worden afgeleid, dat hun opmerkingen van ondergeschikt belang zouden zijn. Plaatsruimtegebrek dwingt tot beperking; inmiddels verdienen enkele ter sprake gekomen aspecten, min of meer losstaande van de grote lijn, maar toch van belang, nadere aandacht.

Door *Drs Roemers* werd naar voren gebracht, dat loonbeheersing niet alleen gericht kan zijn op het vaststellen van een minimum, doch dat tevens een maximum aan de lonen moet worden gesteld. De heer *Vermeulen* heeft alleen over een minimum gesproken en *Drs G. M. Nederhorst* heeft in de discussie gewezen op de consequentie van dit standpunt. Dit houdt immers in, dat ondernemingen, die het minimum loon niet kunnen betalen, er toe in staat gesteld moeten worden. Er moeten derhalve subsidies worden betaald, zoals dat bijv. gedurende de dertiger jaren

voor de landbouw geschiedde. *Drs Nederhorst*, van dergelijke subsidies geen tegenstander, vraagt zich echter wel af hoe de grootte der subsidies moet worden bepaald.

Het bezwaar van *Mr Mauritz* tegen minimumlonen, het zgn. slampamperargument, acht *Drs Nederhorst* niet juist, daar de mogelijkheid van ontslag aanwezig is. En ook het bepalen van het minimumloon is wellicht niet zo onmogelijk als veelal wordt gedacht. Het Centraal Planbureau doet bij het opstellen van de alternatieve plannen immers in wezen niets anders dan een minimumloon berekenen.

Ook het stellen van een maximum aan de lonen is echter vereist. De „full employment”-politiek zou er immers toe kunnen leiden, dat er een krapheid op de arbeidsmarkt bestaat, welke de lonen een opwaartse druk zou kunnen geven, welke uiteindelijk in een inflatie zou kunnen eindigen. Vooral de heer *Mauritz* is volgens *Dr Pels* bevreesd voor inflatie, zoals die momenteel reeds zou optreden. *Dr Pels* meende echter, dat van inflatie steeds minder sprake is, ja zelfs dat reeds enige deflatoire tendenzen kunnen worden aangewezen. Allereerst is de geldcirculatie niet verzesvoudigd t.o.v. voor de oorlog, doch verdrievoudigd. Voorts is de geldcirculatie niet zo snel gestegen als de industriële productie en ook de ontwerpbegroting voor 1943 zou geen bedragen meer vertonen met inflatoire tendenzen. Of het stellen van een maximumgrens momenteel vereist is, zou dus kunnen worden betwijfeld, temeer waar, zoals *Dr van Dierendonck* opmerkte, werkloosheid eerder te vrezen is dan onderbezetting. Hij merkte hierbij echter tevens op, dat, wanneer de „full employment”-politiek mocht slagen, overheidstoezicht op de loonstijging wel nodig is.

Wij mogen de geïnteresseerde lezer nog attent maken op een onderwerp, dat in de discussie naar voren is gekomen, en wel de al of niet gewenstheid van werkclassificatie en het al dan niet mogelijk zijn van het opstellen van een dergelijke classificatie. Hiervoor worde echter verwezen naar het stenografisch verslag dat t.z.t. beschikbaar zal komen.

Rotterdam.

D. H. VAN DONGEN TORMAN.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE „AANVULLENDE BEVOEGDHEID” VAN DE BEDRIJFS-ORGANEN.

Prof. Dr Ir J. Goudriaan schrijft ons:

Onder bovenstaande titel heeft Prof. C. W. de Vries de betekenis van de verordenende bevoegdheid van bedrijf en productschappen geminiceerd¹⁾. Er mag volgens hem geen grote uitwerking van worden verwacht. Het nemen van de proef schijnt weinig gevaarlijk voor het algemeen belang. Alleen in de laatste passages van zijn artikel wordt dit optimisme verstoord door enig gegrom over de nieuwe leer, dat, als de Grondwet uitdrukkelijk regeling bij de Wet eist, de Wetgever op zijn beurt de regeling kan overlaten aan A. M. van Bestuur²⁾.

Ik grom met hem mee — maar nieuw is de door ons gewraakte leer helemaal niet. Van oudsher zijn de voorstanders der corporatieve gedachte de doodgravers van het Parlement. Nieuw is alleen, dat een groot aantal van hen, die krachtens geschiedenis en traditie de aangewezen verdedigers van de rechten van het Parlement behoorden te zijn, naar de vijand zijn overgelopen.

Wat schrijft een zo gezaghebbend man als Mr Dr Jan F. de Jongh over „De nieuwe Maatschappij en de Democratie”? Hij schrijft: „De socialistische democratie zal haar steunpunten vinden in de grote bedrijven en de transportorganen, in de publieke diensten en de boerencoöperaties, in de opvoedingsinstituten en de kulturele instellingen. Wat daarbij zal overblijven van het huidige parlement is waarschijnlijk minder dan velen denken. Men kan meestal

¹⁾ Miniceren is een volksuitdrukking voor minimaliseren.

²⁾ Zie: „E.-S.B.” van 10 November jl., blz. 888.

geen nieuwe wijn in oude zakken doen" ³⁾. Zie daar de perspectief, die de geestelijke vader van het Wetsontwerp Vos voor ogen heeft gestaan.

Men kan deze nieuwe wijn in nieuwe zakken een „aanvulling” op de oude voorraad noemen. Maar van de belegen Parlementaire Tokajer „blijft minder over dan velen denken”. Ik mag mij niet tot die velen rekenen; ik zie de Tokajer al door de goot lopen. Verwacht Prof. C. W. de Vries, dat zijn kinderen er nog eens een glaasje van zullen drinken?

Naschrift.

De staatsinstellingen hebben zich in de loop van de laatste tweeduizend jaar wijzigingen moeten getroosten. In deze tweeduizend jaar werd de strijd tussen gezag en vrijheid geleid in steeds andere vormen van het staatsbestel. Waarom zou het democratisch-parlementair stelsel duurzaam zijn? Er is veel belegen wijn weggestroomd. Maar warmde de zon niet altijd weer de nieuwe druiven? De verhouding parlement—regering wijzigde zich in de negentiende eeuw. Zij wijzigt zich nu. Het centrale ambtenarenbestel daarnaast is niet voor een kleintje vervaard.

Ik minimaliseer het onderscheid tussen de tegenwoordige methode van wetgeving en bestuur en die, welke komen zal wanneer de raamwet van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie er is. Thans is mogelijk, dat een wet op het gebied van het arbeidsrecht (sociaal-economische verhoudingen ordenend) een nadere regeling der materie overlaat aan een Kon. Besluit. Later zal het mogelijk zijn, dat een wet de nadere regeling der materie overlaat aan een besluit van de Sociaal-Economische Raad, welk besluit aan vernietiging onderhevig is. Dit is een kleine wijziging in de bestaande toestand. Hier vloeit niet een parlementaire Tokayer weg.

Wanneer nu de Minister een Kon. Besluit moet voordragen, doopt Z. Excellentie niet zijn kroontjespen in het inktpotje op Soestdijk en schrijft daar zijn ontwerp. De praktijk is anders. Een ambtenaar stelt zich in verbinding met vele belanghebbende en deskundige organisaties en wint velerlei advies in bij... hen, die later de meeste invloed zullen hebben in de Sociaal-Economische Raad. De grenzen der feitelijke mogelijkheden, waartussen moet worden gekozen, zijn ook meestal nauw. Ik vermoed, dat het dus niet zo heel veel verschil zal maken op de uitslag van de aanvullende regeling, welke krachtens de wet tot stand komt, waar nu de hoogste beslissing formeel komt te berusten. Het scheelt geen grote slok op de administratieve borrel, welke ik voor mijn kinderen en voor ons volk wil geschonken zien, met die matigheid, welke eigen is aan de grote, oude administratieve diensten in het bijzonder bij de gedecentraliseerde publieke diensten. Functionele decentralisatie zal nu de territoriale decentralisatie completeren. Er is geen woord Nederlands bij.

's-Gravenhage.

C. W. DE VRIES

³⁾ Van Loghum Slaterus, 1935, blz. 61.

HET INDUSTRIËLE LOONPEIL IN NEDERLAND.

De heer A. W. J. Meyer te 's-Gravenhage schrijft ons:

Het onder bovenstaand opschrift door Dr J. E. van Dierendonck in „E.-S.B.” van 17 November 1948 gepubliceerde artikel geeft mij de volgende opmerkingen in de pen.

In het eerste deel van het bewuste artikel komt de schrijver feitelijk tot de conclusie, dat de door het C.B.S. gepubliceerde cijfers zonder verdere bewerking niet dienstig zijn tot het doel, n.l. het weergeven van het industriële loonpeil in Nederland. Het is in hoofdzaak deze strekking waartegen zich mijn critiek wil richten. Ter verduidelijking is hieronder schematisch weergegeven op welke wijze Dr van Dierendonck tot zijn indexcijfer 226 is gekomen

A.		B.	
Werkelijk verdiend uurloon 4 takken volw. mannen		Uurlonen volgens regelingen 24 takken volw. mannen	
100	1938-'39 gem.	100	
106,2	1940 1e hj.	105,1	
150,3	1945 1e hj.	135,4	
160,5	2e hj.	150,3	
174,7	1946 1e hj.	163,1	
184,6	2e hj.	164,8	
gem. { 190,3	1947 1e hj.	166,4	gem.
193 { 196,3	2e hj.	173,8	{ 170,1
	stijging 170,1-	175,2	= 3 pCt
	1948 Juni	175,2	
	incl. loonbijslag Nov.	179,5	
Gem. loonpeil September-October 1947		193	
Stijging 3 pCt = 3 × 1,93 = ca		6	
6 pCt = 6 × 1,99		199	
		12	
		211	
Gratificatie		1 pCt	
Kinderbijslag		6 pCt	
		7 pCt van 211 =	15
Totaal		226	

Volgens een berekening van Dr van Dierendonck is de gemiddelde stijging van het loonpeil bij mannen en vrouwen boven en beneden 21 jaar 6 pCt sterker dan bij mannen boven 21 jaar alleen.

De onder kolom A en B vermelde cijfers zijn terug te vinden in het „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”, No. 90, van 12 November 1948. De betekenis, welke men aan de onder A vermelde cijfers moet hechten, is een heel andere dan die, vermeld onder B. De laatste geven metterdaad het industriële loonpeil weer — voor zover dat per C.A.O. is geregeld — terwijl A tevens de (boven het normale loon toegekende) prestatietoelagen bevat.

Bovendien betreft A geselecteerde groepen: n.l. arbeiders in goed betaalde branches (bouwbedrijf, mijnbouw, metaal- en textielnijverheid). Het is derhalve niet juist de gegevens onder A in de berekening te betrekken. De indices onder B vermeld mogen voldoende worden geacht om het loonpeil bij benadering te bepalen.

Het komt dus neer op een loon van 179,5 t.o.v. 1938/'39 voor mannen boven de 21 jaar, waarbij de nieuwe loonbijslag reeds is inbegrepen.

Hiermede is in principe de kous af: verreweg het grootste deel der loontrekkenden zijn mannen van 21 jaar en ouder; alle andere categorieën zijn lager gesalarieerd en hebben de tendentie om de norm, door de lonen van de mannen aangegeven, te benaderen. Wanneer nu de lonen van vrouwen en jeugdigen stijgen, is dat wel van belang voor de ondernemer, die een grotere loonsom moet gaan uitbetalen, maar het raakt de arbeiders, die het „normale” loon verdienen, niet. Dr van Dierendonck verwacht blijkbaar de begrippen loonsom en loonpeil en dit is temeer gevaarlijk waar hij verderop in zijn artikel dat loonpeil gaat vergelijken met de door het C.B.S. gepubliceerde gezinsuitgaven (zgn. kosten van levensonderhoud). Deze worden bepaald door hetgeen het gezinshoofd inbrengt, dus in het algemeen de man van 21 jaar en ouder. Diens normale loon is beslissend en niet hetgeen nog door vrouwen en jeugdigen wordt verdiend. Immers, Dr van Dierendonck neemt nog een kinderbijslag van 6 pCt in aanmerking en dat mag alleen wanneer de werknemer kinderen heeft, die nog niet verdienen (beneden 16 jaar), zodat het daarenboven mede in de berekening betrekken van het gestegen loonpeil voor vrouwen en jeugdigen tot een dubbeltelling moet leiden. Bovendien zou een correctie door uitschakeling der toeslag van 6 pCt en inschakeling van het gestegen loonpeil voor vrouwen en jeugdigen niet mogelijk zijn, aangezien het C.B.S. uitsluitend de lonen volgens regeling voor volwassen mannelijke arbeiders publiceert.

Ten aanzien van de gratificatie wordt opgemerkt, dat deze weliswaar voor het verleden gold, maar dat het geenszins zeker is, dat de Regering deze in de toekomst zal toestaan.

Summa summarum geldt dus als indexcijfer voor

November 1948 t.o.v. 1938/'39 voor het loonpeil van volwassen mannelijke arbeiders: $179,5 + 6 \text{ pCt} = 190,3$. Eventueel kan men hierbij nog 1 pCt van $179,5$ als gratificatie aannemen, waardoor het totaal wordt: $192,1$ en niet 226 . Vergelijken we dit cijfer nu met het indexcijfer der zgn. kosten van levensonderhoud volgens vooroorlogse huishoudrekeningen, welk cijfer in Augustus 1948 203 bedroeg (op basis eveneens $1938/'39 = 100$), dan blijkt hieruit, dat deze kosten van levensonderhoud sterker zijn gestegen dan de lonen, zodat ik niet zou durven beweren, dat de positie der loontrekkenden zou zijn verbeterd in vergelijking met voor de oorlog.

Wat betreft de na-oorlogse ontwikkeling het volgende. Vergelijking van de kosten van levensonderhoud (de gezinsuitgaven dus) met het loonpeil leert, dat deze beide in October/November 1946 resp. lagen op 196 en ca 164 , dat wil dus zeggen, dat de arbeiders er zwaar op toelieden, nl. een divergentie van 32 punten. Wanneer dus nu de kosten van levensonderhoud en het loonpeil zich bevinden op resp. 205 en 192 , dan zou deze tot 13 punten verkleinde divergentie er op kunnen wijzen, dat men een zekere sociale rechtvaardigheid niet geheel zonder succes tracht na te streven, maar dat het doel nog niet is bereikt. De loontrekkenden leggen er nog steeds op toe. Hoeveel, zou eerst goed blijken, als men aan de hand van de gezinsuitgaven — waarvan een deel via de distributieregeling door de Overheid als noodzakelijk wordt erkend — zou komen tot een minimum standaardbudget. Dan kan men vaststellen wat een gezin *ten minste* aan geldinkomen nodig heeft; het gebruik van de indexcijfers voor levensonderhoud, zoals dat tot nu toe geschiedde, werkt als een boemerang op de arbeiders terug. De inbreng van het gezinshoofd bepaalt wat de uitgaven zullen zijn en deze leveren een indexcijfer voor de „kosten” van levensonderhoud en dat indexcijfer is weer het wapen, waarmee men een mogelijke loonsverhoging gaat bestrijden.

Naschrift.

Tot mijn spijt kan ik het in geen enkel opzicht met de heer Meyer eens zijn. Zijn opmerkingen betreffen in hoofdzaak de navolgende punten:

1. Voor de berekening van het huidig loonpeil dient niet van de werkelijke uurverdiensten, doch van de regelingslonen te worden uitgegaan, hetgeen betekent, dat mijn cijfer 199 moet worden vervangen door 175 ;
2. Ten onrechte is door mij een correctie voor de stijging der vrouwen- en jeugdlonen, in de berekening opgenomen;
3. Dientengevolge ligt het huidig loonpeil niet op 226 doch slechts op ca 192 , hetgeen aanzienlijk minder is dan het indexcijfer der kosten van levensonderhoud ad 203 , zodat het reële loon thans lager ligt dan vóór de oorlog;
4. De berekening van het indexcijfer der kosten van levensonderhoud en de hantering daarvan treffen de arbeiders als een boemerang.

Met betrekking tot deze punten zou ik als volgt willen antwoorden:

Ad 1. Dat het loonpeil het best zou worden weergegeven door het indexcijfer der regelingslonen, zullen weinigen met de heer Meyer eens zijn. Het regelingsloon immers is slechts de basis, waarboven door vrijwel alle arbeiders op een of andere wijze extra-verdiensten worden ontvangen. Er kan toch geen twijfel aan bestaan, dat deze volkomen wettig betaalde en regelmatig terugkerende verdiensten (vnl. tariefontvangsten), die evenals het basisloon in de arbeidsovereenkomst zijn geregeld, als bestanddelen van het loon moeten worden beschouwd en dus bij de berekening van het loonpeil moeten worden meegerekend.

De heer Meyer stelt zich blijkbaar voor ogen, dat er één beperkt aantal arbeiders bestaat, dat zelfs geen fractie

boven het basisloon ontvangt. Het indexcijfer der lonen beoogt echter het *gemiddelde* weer te geven van de bewegingen van alle afzonderlijke lonen en de berekening van het loonpeil kan dus ook niet meer zijn dan zulk een gemiddelde. Zou ik te werk zijn gegaan op de wijze van de heer Meyer en zou ik dus de massa van hen, die meer ontvangen dan het basisloon, verwaarloosd hebben, dan zou ik mij aanzienlijk verder van de werkelijkheid hebben bevonden dan nu ik mij heb gebaseerd op een cijfer, dat het gemiddelde voorstelt van de totaal-verdiensten van alle arbeiders.

Nu meent de heer Meyer echter verder, dat ik ook in het laatste geval toch niet de indices van kolom A had mogen gebruiken, daar deze slechts een viertal geselecteerde groepen betreffen. Nalezing van mijn artikel zal hem ervan overtuigen, dat ik zulks ook niet heb gedaan, doch dat ik mij heb gebaseerd op de uitkomsten der elk jaar in de maanden September/October gehouden loonenquêtes van het C.B.S. Deze enquêtes hebben betrekking op een groot aantal gevarieerde bedrijfstakken en mogen als een volledig betrouwbare bron worden beschouwd. Het resultaat van de enquête 1947 was 193 , welk cijfer ik dus niet — zoals de heer Meyer schijnt te menen — heb berekend als een gemiddelde van de door hem in kolom A geplaatste indices voor het eerste en tweede halfjaar 1947, doch rechtstreeks aan de best-beschikbare statistiek heb ontleend. Overigens is het wel opvallend en in strijd met de mening van de heer Meyer, dat het door mij gebruikte indexcijfer voor een groot aantal bedrijfstakken ad 193 slechts zeer weinig afwijkt van het indexcijfer voor de vier geselecteerde bedrijfstakken ad 196 ; de door het C.B.S. gemaakte selectie is dus blijkbaar in hoge mate representatief.

Ad 2. Om dezelfde reden, waarom de tariefontvangsten in de berekening moesten worden betrokken, dient dit ook te geschieden met de sterke stijging der vrouwen- en jeugdlonen, wanneer men een totaalbeeld van het huidig loonpeil wenst te verkrijgen. Juist is echter de opmerking, dat deze correctie niet in rekening dient te worden gebracht bij de door mij gemaakte vergelijking tussen de stijging der lonen en de stijging der kosten van levensonderhoud in de periode September 1946 tot Augustus 1948. Nu gaat het immers niet meer om de gemiddelde stijging van *alle* lonen, doch om de ontvangsten van de huisvaders, voor wier gezinnen deze kosten van levensonderhoud gelden. Juist teneinde deze fout te vermijden, heb ik evenwel het indexcijfer voor 1946 met dezelfde 6 pCt gecorrigeerd als voor 1948 was geschied, gelijk uit de tekst van mijn artikel blijkt. Dit betekent dus, dat het stijgingspercentage even groot is gebleven als wanneer ik de correctie in dit verband voor beide jaren buiten beschouwing had gelaten, nl. 15 pCt .

Intussen dien ik aan het bovenstaande nog toe te voegen — al spreekt de heer Meyer daarvan niet —, dat bedoelde correctie door een onjuiste berekeningswijze te hoog is uitgevallen en in werkelijkheid niet 6 pCt doch 3 pCt bedraagt. Dit wordt bevestigd door het „Statistisch Bulletin” no. 89, jaargang 1948. Het indexcijfer der gemiddelde uurverdiensten per October 1948 stijgt aldus tot 219 i.p.v. 226 .

Ad 3. In mijn artikel heb ik geen vergelijking gemaakt tussen de reële lonen vóór en na de oorlog, doch mij beperkt tot een beschouwing van de laatste 2 jaren, gedurende welke periode het nominale loon met 15 pCt en het reële loon met 11 pCt bleek te zijn gestegen. Wanneer de heer Meyer nu echter meent, dat desondanks de kosten van levensonderhoud sedert $1938/'39$ sterker zijn gestegen dan de lonen, dan moet ik dit op grond van de door mij weergegeven berekeningen stellig tegenspreken. Uit onderstaande opstelling, waaruit nu dus overeenkomstig de door de heer Meyer gewenste voorstellingswijze de correctie voor de vrouwen- en jeugdlonen is weggelaten, blijkt het tegendeel:

	Uurver- diensten	Kosten van levens- onderhoud	reëel loon
September 1946	185	196	94
September 1947	207	199	104
Augustus 1948	213	203	105

Het reële loon, dat in 1946 nog beneden het vóóroorlogse peil lag, was derhalve in Augustus jl. reeds daarboven uit gestegen. Wanneer men nu bedenkt, dat hiertegenover de industriële arbeidsproductiviteit ca 82 bedroeg, krijgt men een beeld van hetgeen voor de arbeidersklasse is gedaan ondanks de economische toestand, waarin ons land nog steeds verkeert (zulks dan nog afgezien van de tegelijkertijd tot stand gekomen uitbreiding van de sociale verzekering). Slechts dient hierbij natuurlijk in aanmerking te worden genomen, dat ook de bovenstaande vergelijking op gemiddelden betrekking heeft, zodat bepaalde groepen van arbeiders wel achterop zullen zijn geraakt. Met name geldt dit voor de arbeiders in steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, wier uurverdiensten blijkens het C.B.S. aanmerkelijk minder zijn gestegen en op basis van de door mij toegepaste berekeningswijze op ca 183 kunnen worden gesteld.

Ad 4. Het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud volgens vóóroorlogse huishoudrekeningen, dat door de heer Meyer tegenover de inbreng van het gezinshoofd wordt gesteld, wordt berekend op grond van het vóór de oorlog gekochte „pakket” van goederen en diensten. Of dezelfde gezinnen tengevolge van een relatief kleinere inbreng thans wellicht minder van de betreffende goederen kopen, doet dus niets ter zake, daar wordt gerekend alsof het vóóroorlogse „pakket” nog steeds wordt aangeschaft. Van een boemerang kan in deze zin dus geen sprake zijn. Eerder van het tegendeel, daar de geschetste berekeningswijze tengevolge heeft, dat prijsstijgingen in het indexcijfer tot uiting komen, die in het geheel niet optreden in de huidige reële uitgaven der gezinnen (wittebrood van patentbloem bijv.).

's-Gravenhage.

Dr J. E. v. DIERENDONCK.

AANTEKENING.

MIGRATIE EN INKOMENSNIJVELERING IN DE VERENIGDE STATEN.

In 1938 verscheen in de Verenigde Staten een publicatie, getiteld „Problems of a changing population”, die voor de toekomst een tamelijk sterke bevolkingsgroei voorspelde. De werkelijke groei der Amerikaanse bevolking echter is, aldus Prof. W. F. Stolper in de „Neue Zürcher Zeitung” van 4 December jl., sterker geweest dan de meest optimistische schattingen deden vermoeden.

Bevolkingsaantal der Verenigde Staten.

1935	127,5 mln	
1940	131,6	„
1945	139,5	„ (schatting)
1948, 1 Juli	146,5	„ d.l. 111 pCt van 1940
1948, 1. Dec.	147	„ (schatting).

Deze buitengewoon snelle toeneming heeft belangrijke economische consequenties. Prof. Stolper wijst er op, dat verschillende economen (o.a. Hansen) indertijd de verlangzaming in de bevolkingsgroei mede verantwoordelijk hebben gesteld voor de lange duur van de depressie na 1929. Thans is te verwachten, dat de periode 1940-1950 de grootste bevolkingstoename van de Amerikaanse geschiedenis te zien zal geven.

De bevolkingstoename ging gepaard met een migratiebeweging in Westelijke richting. Terwijl de toeneming voor het gehele land sinds 1940 11 pCt bedroeg, was zij voor het Westen 34,4 pCt (daartegenover staat het Zuiden met slechts 6,8 pCt). Voor Californië bedraagt de toeneming

45,2 pCt, voor de staat Washington 43,3 pCt, voor Oregon zelfs 49,2 pCt. In het Westen van Noord-Amerika bevinden zich de staten, die zich in het jongste verleden sterk hebben geïndustrialiseerd. De daarheen gemigreerde bevolking blijkt in hoofdzaak afkomstig te zijn uit het arme Zuiden en uit de „dust bowl” (N. en Z. Dakota, Nebraska en Oklahoma). De bevolkingsbeweging heeft blijkbaar een duidelijk economische achtergrond: de snelle industrialisering van de Verenigde Staten. Aangestipt dient, dat de agrarische productie inmiddels zeker niet in omvang is gedaald!

Wijzigingen in de geografische inkomensverdeling.

In de „N.Z.Z.” van 15 December jl. wijst Prof. Stolper er vervolgens op, dat de migratiebeweging plaatsvindt van gebieden met een laag inkomen naar streken met een hoog inkomen. Dit is in overeenstemming met de klassieke stelling, dat bij bewegelijkheid van de menselijke productiefactor regionale inkomensverschillen worden genivelleerd.

Nieuw-Engeland en het „Midden Oosten” der Verenigde Staten herbergden in 1929, 1940 en 1947 ca 30 pCt der Amerikaanse bevolking. Dit gebied is sterk geïndustrialiseerd, het omvat o.a. de belangrijke staten New-York en Pennsylvania. In 1929 nam het ca 42 pCt van het nationale inkomen voor zijn rekening; in 1940 was het cijfer 40 pCt, in 1947 35 pCt.

Midden-Noord-Amerika (8 staten, o.a. Illinois, Michigan, Ohio en Wisconsin) telde in 1929 28,9 pCt, in 1947 27 pCt der totale bevolking. Deze groep staten is niet alleen sterk geïndustrialiseerd, maar omvat ook het rijkste landbouwgebied der Verenigde Staten. Van 1929 tot 1947 daalde het aandeel in het nationaal inkomen van ca 29,3 pCt tot 28,3 pCt.

Zuidelijk Noord-Amerika (15 staten, o.a. Arkansas en Alabama — arme agrarische gebieden — en het sterk ontwikkelde Texas) had zowel in 1929 als in 1947 ca 28 pCt der totale bevolking; het aandeel van deze groep in het nationaal inkomen steeg echter van 15,5 pCt in 1929 tot 19,6 pCt in 1947.

In het Noord-Westen liggen 9 staten (N. en Z.-Dakota, Kansas, Nebraska en het Rocky Mountains-gebied), arm en hoofdzakelijk agrarisch van karakter, met enige mijnbouw. De bevolking daalde van 1929 tot 1947 van 6,1 pCt tot 5,2 pCt van het totaal, het inkomens-aandeel steeg van 4,75 pCt tot 5,5 pCt.

Tenslotte het Westen, waar het aandeel in de totale bevolking in de genoemde jaren van 6,7 pCt tot 10 pCt, het aandeel in het nationaal inkomen van 8,5 pCt tot 11,5 pCt steeg.

Er is dus een tendens tot verkleining van de regionale verschillen in inkomen. Daarnaast moet rekening worden gehouden met het feit, dat het nationaal inkomen als geheel in de beschreven periode sterk is gestegen. De volgende tabel bevat cijfers van het nationaal inkomen *per hoofd der bevolking* voor de 7 gebieden, waarin het „Department of Commerce” de Verenigde Staten verdeelt:

	1929	1933	1940	1947
	in dollars			
Nieuw-Engeland	838	514	725	1.444
Midden-Oosten	926	526	752	1.559
Zuid-Oosten	344	195	303	883
Zuid-Westen	464	247	399	1.081
Centrale Staten	720	355	601	1.391
Noord-Westen	534	265	454	1.373
Westen	865	465	750	1.559
Totaal Ver. Staten	680	368	575	1.323

Met het prijsniveau is bij deze cijfers geen rekening gehouden; ze luiden in „current dollars”.

Uit de cijfers valt af te leiden, dat het Zuid-Oosten in 1929 slechts ca 50 pCt van dat voor het gehele land haalde, het Midden-Oosten liefst 135 pCt. In 1933 waren de percentages 53 en 145. In 1947 echter lag het laagste inkomen der groep op 62 pCt, het hoogste op niet meer dan 117 pCt van het gemiddelde; in dit jaar lag voorts het cijfer voor

het Westen op dezelfde hoogte als dat voor het Midden-Oosten, terwijl het Noord-Westen anders dan in 1929 boven het gemiddelde lag.

Verdeling van het nationaal inkomen over bedrijfstakken.

Het agrarisch inkomen steeg van \$ 4.637 mln in 1940 tot \$ 17.058 mln in 1947; hierin zijn regeringssubsidies vervat van resp. \$ 766 mln en \$ 314 mln. In deze 7 jaren is het agrarisch inkomen dus meer dan verdrievoudigd. Aangezien in de agrarische sector het aantal inkomens-trekkers vrijwel geen verandering heeft ondergaan, is dus ook het maximaal inkomen per farmer in deze 7 jaren ruim 3 keer zo groot geworden.

Inmiddels is tussen 1940 en 1947 ook het totale nationaal inkomen nominaal verdrievoudigd; het aantal personen, werkzaam buiten de agrarische sector, is echter met ca 50 pCt gestegen.

Merkwaardig is vooral de gang van zaken in Noord-Dakota, dat van een zeer arm gebied in 1929 (inkomen per hoofd \$ 389) tot een van de rijkste gebieden is opgeklimmen (1947: inkomen per hoofd \$ 1.678); de verklaring is het sterk gestegen agrarisch inkomen tegenover het verlies aan bevolking.

Een goed beeld van de nivellering van het inkomen in de verschillende bedrijfstakken geeft een vergelijking van de in die bedrijfstakken betaalde lonen met het gemiddelde loon voor de gehele Amerikaanse volkshuishouding:

Gemiddeld loon in de Verenigde Staten
(in dollars)

	1929		1933		1940		1947	
	in pCt	in pCt	in pCt	in pCt	in pCt	in pCt	in pCt	
Alle bedrijfstakken ..	1.421	1.064	1.306	2.595				
Landbouw	32	24	32	50				
Mijnbouw	107	93	106,5	120				
Bouwnijverheid	117,5	81,5	102	110				
Industrie	108,5	102	102	108				
Groot- en kleinhandel	112	111	106,5	103				
Bankwezen	141,5	149	134	106				
Verkeerswezen	115	125	134	121,5				
Telefoon, Telegraaf	104,5	127	131,5	108				
"Public Utilities"	75	80	72,5	76,5				
Overheid	109	125	103,5	99				

De afwijkingen van het gemiddelde zijn in 1947 duidelijk kleiner geweest dan in 1929 het geval was.

Op grond van deze nivelleringsverschijnselen concludeert Prof. Stolper, dat de migratiebeweging binnen de Verenigde Staten vermoedelijk langzamer zal worden, hoewel het gevaarlijk is, zich aan voorspellingen te wagen. Aan te nemen is in elk geval, dat de nieuwe verdeling der Amerikaanse bevolking duurzaam zal blijken te zijn. Zou een depressie intreden, dan zou men, zelfs als de landbouw zijn huidige bevoorrechte positie verliest, een zekere terugstroming van de bevolking naar het platteland kunnen verwachten. Dit was althans het geval tussen 1929 en 1934. Maar thans kunnen daartegen twee argumenten worden aangevoerd. In de eerste plaats is een depressie, naar het schijnt, voorlopig nog niet in zicht. In de tweede plaats maakt de verbreiding der sociale verzekering een terugstromen der bevolking minder waarschijnlijk dan in 1929.

INTERNATIONALE NOTITIES.

DE EXPORT VAN DE E.R.P.-LANDEN NAAR AMERIKA.

De waarde van de export van de E.R.P.-landen naar de Verenigde Staten voor dit jaar ligt 36 pCt boven die voor 1947; voor sommige landen is de stijging nog groter. De Italiaanse export bedroeg over de eerste zeven maanden van dit jaar meer dan het dubbele van het vorig jaar. Nederland heeft zijn export naar de Verenigde Staten met 70 pCt vergroot, Duitsland meer dan vervijfvoudigd, in hoofdzaak vanwege het feit, dat de Bizonale export in 1947 nog op een bijzonder laag peil stond.

In de laatste drie jaren vóór de oorlog bedroeg het gemiddelde van de export over zeven maanden van wat thans de E.R.P.-landen zijn \$ 354 mln fob. De export naar de Verenigde Staten van deze landen had naar waarde in dezelfde periode van 1947 een gelijke hoogte bereikt, maar bedroeg naar hoeveelheid slechts iets meer dan de helft van het vooroorlogs peil. Twaalf maanden later hadden de E.R.P.-exporten naar Amerika 65 pCt van het vooroorlogse volume bereikt.

Hiermede is men echter nog lang niet waar men wezen wil; men heeft nl. als taak gesteld tegen 1952-'53 een export naar volume te bereiken, dat het dubbele is van het resultaat over 1948.

Hierbij komen twee vragen naar voren. Ten eerste: kan en wil de Amerikaanse markt deze uitbreiding van de exporten uit West-Europa opnemen? Amerikaanse autoriteiten hebben de gedelegeerden te Parijs medegedeeld, dat de Verenigde Staten in 1952 in staat zullen zijn uit alle landen goederen te importeren ter waarde van ongeveer \$ 10 mrd (voor 1948 bedragen de importen ongeveer \$ 7 mrd). Theoretisch schijnen er dus — zo meent „The Economist” van 11 dezer — geen moeilijkheden te zijn, wat betreft het opnemen van de goederen, welke de E.R.P.-landen op de Amerikaanse markt zullen willen brengen. Niet vergeten moet echter worden, dat deze goederen in hoofdzaak fabrikaten zullen zijn.

De tweede vraag betreft de mate, waarin de E.R.P.-landen erin zullen slagen om hun importen uit andere dan dollarlanden te betrekken. De meeste landen hebben nl. hun plannen gebaseerd op de mogelijkheid, dat zij andere leveranciers voor de door hun benodigde goederen kunnen vinden. Het betreft hier echter overwegend projecten op lange termijn. Op korte termijn derhalve blijven de E.R.P.-landen bij het oplossen van hun dollarvraagstuk afhankelijk van de afzetmogelijkheden op de Amerikaanse markt.

Hieronder volgt een overzicht van de tot dusver bereikte exportresultaten van de E.R.P.-landen naar de Verenigde Staten (in duizenden dollars).

Landen	1936-'38 7-mnd. gem.	Jan.-Juli		1948 in pCt van voor de oorlog	1948 in pCt van 1947
		1947	1948		
België	34.153	30.756	42.881	126	139
Frankrijk	37.898	29.722	39.098	103	132
Duitsland	46.025	2.398	13.557	29	565
Italië	25.228	23.504	49.671	197	211
Nederland	26.194	10.916	18.520	71	170
Zweden	29.547	44.857	63.483	215	141
Verenigd Koninkrijk ..	101.367	119.792	162.651	160	136
Totaal	300.412	261.945	389.361	130	155
Totaal alle E.R.P.-landen	353.787	389.594	527.249	149	136

Bron: „The Economist” van 11 December 1948.

DE BUITENLANDSE HANDEL VAN JAPAN.

In November jl. werd een handels- en betalingsovereenkomst gesloten tussen Japan en een groep sterlinglanden (Australië, India, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, het Verenigd Koninkrijk en zijn koloniën excl. Hongkong). Deze overeenkomst vervangt die van Mei jl. en loopt van 1 Juli 1948 tot 1 Juli 1949. Het belang ervan, aldus „The Banker” van deze maand, ligt in het feit, dat de handel tussen Japan en het sterlinggebied drie keer zo groot zal worden als in de vorige periode van 12 maanden en dat het pond sterling de valuta voor alle transacties zal worden.

Bij de vorige overeenkomst was het pond sterling eveneens de valuta, waarin de transacties werden uitgedrukt, echter met uitzondering van de belangrijke post katoenen goederen. Aangezien de Japanse katoenimport uit de Verenigde Staten afkomstig was, gefinancierd door dollarcredieten, moest voor de Japanse export van katoenen manufacturen in dollars worden betaald. Deze uitzonde-

ring is thans vervallen; de sterlinggroep zal echter meer katoen dan vroeger naar Japan verscheppen.

De totale transacties onder de nieuwe overeenkomst zullen £ 55 mln belopen. Het is de bedoeling, bij benadering een bilateraal evenwicht te bereiken. De Japanse exporten worden begroot op £ 27,5 mln, de exporten der sterlinggroep op £ 23 mln; het saldo wordt verrekend tegen reeds bestaande Japanse schulden. Van de £ 27,5 mln Japanse export zal alleen al £ 16 mln betrekking hebben op katoenen goederen; de sterlinggroep zal vnl. industriële grondstoffen (wol, katoen, ijzererts, rubber, tin en jute) leveren.

Deze overeenkomst, zegt „The Banker”, is een welkomeken van wederopleving van „sterling trade” in een gebied, dat tot voor kort een sfeer van een te exclusieve „dollar trade” en van Amerikaanse economische penetratie was geworden.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Het schijnt, dat in de rente-ontwikkeling op de geldmarkt een wijziging is ingetreden, daar in de laatste dagen van de verslagperiode het kortlopende papier tegen iets hogere disconto's werd verhandeld. Wellicht doet de naderende maandultimo zijn invloed reeds gevoelen, hetgeen temeer begrijpelijk is, omdat in de laatste helft van de Decembermaand slechts weinig papier komt te vervallen. De banken treffen waarschijnlijk reeds voorbereidingen voor de jaarwisseling, waarbij men in verband met de balanspublicatie prijs stelt op een vrij ruime liquiditeit. Drie- en viermaandspromessen, waarnaar overigens zeer weinig vraag bestond, waren aan het einde der week tegen $1\frac{1}{4}$ pCt aangeboden, Mei- en Junipromessen noteerden $1\frac{3}{8}$ pCt, terwijl het schaars aanwezige Julipapier tegen $1\frac{5}{16}$ pCt gevraagd was. De langer lopende schatkistpromessen noteerden onveranderd $1\frac{7}{16}$ pCt.

De aandelenmarkt gaf in de afgelopen week voortgaande koersdalingen te zien. Vrijwel alle fondsen leden koersverliezen van enige punten, waardoor het koerspeil een nieuw dieptepunt bereikte na het einde van de hausse op de effectenmarkt per einde Maart jl. Ook de aandelen van cultuurondernemingen stonden onder druk, vermoedelijk mede onder invloed van de ernstige politieke toestand. De handelsbalans van Indonesië vertoont sedert de laatste maanden een gunstige ontwikkeling, zodat het jaar 1948 vermoedelijk met een actief saldo zal kunnen worden afgesloten. Enerzijds geeft deze gang van zaken blijk van een verheugende opleving van de Indonesische volkshuishouding, hetgeen eveneens gunstige winstverwachtingen voor de daar te lande werkende ondernemingen met zich brengt. Anderzijds dient niet te worden vergeten, dat de gunstige situatie van de Indonesische handelsbalans voor een belangrijk gedeelte veroorzaakt wordt door export van bevolkingsproducten als rubber en copra, terwijl de invoer zich nog op een laag peil bevindt en de rehabilitatie van vele ondernemingen nog slechts in een beginstadium verkeert.

Hoewel dus cultuurondernemingen, voor zover in bedrijf, waarschijnlijk wel redelijk goede resultaten boeken, zullen deze wel niet van die omvang zijn, als het actieve saldo van de handelsbalans zou doen vermoeden. Grote investeringen zullen nog nodig zijn om de rehabilitatie der bedrijven te voltooien.

De obligatiemarkt was in de afgelopen week vast gestemd, vermoedelijk onder invloed van aankopen van staatsfondsen voor belastingbetaling. De $3-3\frac{1}{2}$ pCt staatslening 1947 noteerde $97\frac{7}{8}$ en de $2\frac{1}{2}$ pCt N.W.S. steeg in koers van $80\frac{7}{8}$ tot 81 in de betrokken periode.

Nevenstaande tabel verschaft een indruk van het koersverloop op de aandelenmarkt.

	10 Dec. 1948	17 Dec. 1948
A.K.U.	157	157
v. Berkel's Patent	117	114
Lever Bros. Unilever C. v. A.	271 $\frac{1}{2}$	265
Philips, G. b. v. A.	230	223 $\frac{1}{2}$
Koninklijke Petroleum	317 $\frac{1}{2}$	312
H.A.L.	162 $\frac{1}{2}$	158 $\frac{1}{2}$
N.S.U.	163 $\frac{1}{2}$	160
H.V.A.	150	149 $\frac{1}{2}$
Deli Mij C. v. A.	142	139 $\frac{1}{2}$
Amsterdam Rubber	145	144
Internatio	186	182

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoeed bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Reteningen
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	103	153.109
8 Nov. '48	454.358	337.961	134.353	1	142.266
15 „ '48	454.465	349.178	131.833	6	144.502
22 „ '48	453.841	341.049	126.819	6	145.716
29 „ '48	452.140	339.442	118.401	6	151.228
6 Dec. '48	442.421	340.399	141.140	6	143.955
13 Dec. '48	442.755	339.914	138.337	6	143.849
20 Dec. '48	442.927	318.143	159.603	5	148.614

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldu in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldu van banken	Geblokkeerde saldu van anderen	Vrije saldu
30 Dec. '46	2.744.151	1.099.855	90.071	43.706	590.158
8 Nov. '48	3.047.127	324.105	80.180	19.988	784.153
15 „ '48	3.033.069	331.834	81.791	20.204	798.824
22 „ '48	3.031.397	362.430	61.881	19.104	782.631
29 „ '48	3.087.707	330.271	41.963	17.882	773.754
6 Dec. '48	3.071.950	312.229	68.275	19.016	790.544
13 Dec. '48	3.033.769	312.358	52.426	19.571	835.178
20 Dec. '48	3.054.367	291.048	46.011	18.670	845.060

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goudvoorraad	Vorderingen o. h. buitenl. i. v. m. betalingsacc.	Tegoeed op het buitenland	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt
16 Sept. 1948	28.136	11.042	427	9.986	303	414
28 Oct. 1948	28.235	12.232	430	8.960	444	473
4 Nov. 1948	27.980	12.632	431	9.579	463	473
10 Nov. 1948	27.992	12.769	495	9.174	318	486
18 Nov. 1948	27.805	12.674	451	7.680	296	523
25 Nov. 1948	27.782	12.589	422	7.446	308	542
2 Dec. 1948	27.383	12.650	368	8.392	339	531

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldu		
				Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
28 Oct. 1948	776	92.628	81.773	115	2.879	6.864
4 Nov. 1948	786	93.209	82.962	117	2.888	6.226
10 Nov. 1948	795	92.852	82.619	116	2.804	6.258
18 Nov. 1948	804	92.240	81.664	259	3.253	6.558
25 Nov. 1948	814	91.642	81.376	367	2.835	6.288
2 Dec. 1948	819	92.893	82.004	423	2.617	6.121

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 20 December 1948

		Activa.		
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank	f	—	5.000,— ¹⁾
	Bijbank	"	—	
	Agentsch.	"	5.000,—	
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, sub 4 van de Bankwet 1948)				
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947				1.800.000.000—
Beleningen: (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	Hoofdbank	f	139.226.430,43 ²⁾	
	Bijbank	"	133.340,12	
	Agentsch.	"	9.254.718,58	
Op effecten, enz.		f	148.614.489,13	148.614.489,13 ³⁾
Op goederen en celen		"	147.655.586,07 ³⁾	
		"	958.903,06	
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)				
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947				1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal:				
Gouden munt en gouden muntmateriaal		f	438.654.839,51	442.927.344,13
Zilveren munt, enz.		"	4.272.504,62	
Papier op het buitenland		f	318.143,480,—	477.746.080,44
Tegood bij correspondenten in het buitenland		"	153.526.617,61	
Buitenlandse betaalmiddelen		"	6.075.982,83	
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds				105.212.143,48
Gebouwen en inventaris				2.500.000,—
Diverse rekeningen				207.206.410,23
		f	4.684.211.497,41	

Passiva.

Kapitaal	f	20.000.000,—	
Reservefonds	"	12.759.703,05	
Bijzondere reserves	"	54.447.566,03	
Pensioenfonds	"	20.028.420,58	
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	"	141.026.865,—	
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	"	3.054.367.000,—	
Bankassignaties in omloop	"	99.083,15	
Rekening-courant saldo's:			
's Rijks Schatkist	f	291.048.136,71	
Geblokkeerde saldo's van banken	"	46.010.965,20	
Geblokkeerde saldo's van anderen	"	18.670.129,—	
Vrije saldo's	"	845.060.270,71	
Diverse rekeningen			1.200.789.501,62
			210.693.357,98
	f	4.684.211.497,41	

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen

²⁾ Waarvan aan Nederlands-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99)

Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten

BANK VAN ENGLAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debts and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.
1 Dec. '48	0,2	1.299,1	1.300	1.242,0	58,3
8 Dec. '48	0,2	1.299,2	1.300	1.260,2	40,0
15 Dec. '48	0,2	1.229,3	1.300	1.286,9	13,3

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
1 Dec. '48	3,0	332,7	22,9	31,5	430,5	10,9	313,4
8 Dec. '48	3,2	355,8	17,7	23,9	422,6	9,8	308,7
15 Dec. '48	3,5	370,6	21,2	23,9	414,4	8,0	301,1

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7. Dec. 1948	30 Nov. 1948
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 323.279.165,34	f 342.743.853,11
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	" 222.506,09	" 111.833,89
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	" 522.602.022,13	" 517.446.495,43
Voorschotten op ult. October 1948 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	" 3.455.364,59	" 3.455.364,59
Vorderingen in rekening-courant op Indonesië	" 1.200.245.326,44	" 1.179.464.466,44
Suriname	" 31.319.420,28	" 31.319.272,38
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	" 266.511.309,47	" 261.511.309,47
Verplichtingen		
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V. verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 1.700.493.100,—	f 1.683.693.100,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	" 1.800.000.000,—	" 1.800.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) f 5.942,5 m/m w.o. garantie Bretton Woods f 804 mill.	" 5.138.500.000,—	" 5.144.100.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	" 141.826.842,50	" 142.548.598,50
Schuld op ultimo October 1948 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Schuld in rek.-courant aan:		
Indonesië	—	—
Suriname	—	—
Ned. Antillen	" 1.740.645,92	" 1.740.645,92
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	" 25.627.859,25	" 22.511.167,90
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	" 624.070.125,50	" 608.938.203,42
Andere staatsbedrijven	—	—
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	" 2.118.783.217,25	" 2.172.539.660,44

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN OP PARTICULIERE SPAARBOEKJES BIJ DE ALGEMEENE SPAAR- EN LIJFRENTKAS IN BELGIË¹⁾.

(In duizenden francs)

Tijdvak	Inleggingen	Terugbetalingen	Saldo	Tegood der inleggers aan het einde van het tijdvak ²⁾
1938	3.331.391	3.496.925	— 165.534	12.670.559
1946	5.213.361	3.828.538	1.384.823	19.823.453
1947 ³⁾	7.769.977 ⁴⁾	4.960.788	2.809.189	24.088.677
Juli	618.533	489.590	128.943	22.195.681 ⁵⁾
Augustus	561.438	391.621	169.817	22.365.498
September	852.205	369.349	482.356	22.847.854
October	657.986	386.511	271.475	23.119.329
November	572.864	346.638	226.226	23.345.555
December ⁶⁾	658.173	548.051	110.122	23.455.677
1948				
Januari	850.930	380.897	470.033	24.558.710
Februari	767.879	402.563	365.316	24.924.026
Maart	870.413	524.375	346.038	25.270.064
April	825.433	506.474	318.959	25.589.023
Mai	530.989	472.654	58.335	25.647.358
Juni	641.147	613.695	27.452	25.674.810
Juli	750.562	570.059	180.503	25.855.313
Augustus	629.137	465.175	163.962	26.019.275
September	615.498	481.610	133.888	26.153.163

¹⁾ Bron: „Studivan de Algemeene Spaar- en Lijfrentekas“.

²⁾ Op het einde van het jaar inclusief gekapitaliseerde interest van het dienstjaar.

³⁾ Van December 1947 af voorlopige cijfers.

⁴⁾ Van Januari 1947 af inclusief inkoop van obligatiën van de Muntsaneringenslening ad frs 823.035.000.

⁵⁾ Exclusief inkoop van obligatiën van de Muntsaneringenslening.

**INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN
IN NEDERLAND 1).**
(in miljoenen gulden)

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Aug. 1939	22,7	24,3	47,0	29,7	22,9	26,5	— 5,6
Dec. 1946	18,2	17,9	36,1	25,2	18,9	64,2	— 8,0
Gen. 1946	20,5	24,6	45,1	45,4	31,4	67,4	— 31,7
Gen. 1947	21,2	25,6	46,8	26,4	23,8	50,2	— 3,4
Jan. 1948	25,2	34,1	59,3	25,6	27,8	53,4	+ 5,9
Febr. 1948	22,9	32,3	55,2	24,8	26,2	51,0	+ 4,2
Mrt. 1948	20,8	26,1	46,9	31,6	29,9	61,5	— 14,6
April 1948	17,4	23,0	40,4	33,7	30,5	64,2	— 23,8
Mei 1948	19,2	29,0	48,2	32,2	35,2	67,4	— 19,2
Juni 1948	21,9	31,0	52,9	35,1	38,5	73,6	— 20,7
Juli 1948	21,7	30,6	52,3	32,1	35,0	67,1	— 14,8
Aug. 1948	21,5	28,2	49,7	25,8	26,8	52,6	— 2,9
Sept. 1948	20,4	26,1	46,5	27,1	26,9	54,0	— 7,5
Oct. 1948	18,9	27,6 ²⁾	46,5	29,7	29,9 ²⁾	58,9	— 12,4

1) Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“

2) Voorlopige gegevens.

**ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE
IN NEDERLAND 1).**

1938 = 100	Indexcijfers									
	Junij 1946	Junij 1947	Mei 1948	Junij 1948	Juli 1948	Aug. 1948	Sept. 1948	Oct. 1948	Nov. 1948	Dec. 1948
Algem. productie-index van de industrie	66	92	105	116	116	105	116	121	116	121
Steenkolen	57	74	75	81	85	79	80	83	80	83
Electriciteit afgeleverd aan het net	90	116	148	147	149	148	169	194	169	194
Gas	68	91	119	114	118	117	144	137	144	137
Stikstofmeststoffen	48	70	84	81	83	81	81	83	81	83
Ruwijzer	51	405	185	181	192	158	165	165	165	165
Walsproducten van ijzer en staal 2)	76	143	220	244	191	197	223	206	223	206
Rijwielen	23	63	105	138	123	101	128	141	128	141
Cement	104	137	97	134	142	137	144	137	144	137
Metsestenen	43	55	74	93	89	87	96	102	96	102
Deuren	29	43	93	130	119	90	1138	138	113	138
Rubber (gehele industrie)	76	202	260	294	280	256	310	310	310	310
Courantenpapier	37	20	67	85	89	68	101	101	101	101
Katoen- en linnenweverijen	40	61	65	75	61	69	70	74	70	74
Tricotage-industrie	55	84	96	114	100	95	110	119	110	119
Schoenen	81	125	144	161	127	115	132	132	132	132
Sigaren	53	55	55	61	60	52	63	63	63	63
Sigaretten	50	126	131	141	135	120	141	141	141	141
Boter	81	89	96	99	104	95	90	72	90	72
Margarine	48	94	143	178	171	112	112	112	112	112
Kaas	102	101	110	122	117	113	97	86	97	86

1) Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“; . betekent: de gegevens ontbreken; gecorrigeerde gegevens zijn cursief gedrukt.
2) 1940 = 100.
BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingen-kosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
25 Nov. 1948	52.817	279.969	125.042	151.200	426.000
2 Dec. 1948	52.817	281.550	125.042	165.300	426.000
9 Dec. 1948	52.817	294.214	125.042	168.900	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
25 Nov. 1948	913.234	178.850	759	176.610
2 Dec. 1948	956.498	176.655	1.291	124.021
9 Dec. 1948	954.077	178.297	1.170	175.626

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buitenl. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere crediten
30 Nov. 1948	5.803,3	206,5	137,5	47,6	4.345,2	1.342,5
7 Dec. 1948	5.803,9	214,1	145,0	47,6	4.310,0	1.393,6
15 Dec. 1948	5.806,7	193,1	138,7	47,4	4.337,9	1.353,6

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND 1).

Maand	Werklozen 2)	Wachtgelders 3)
30 Junij 1945	112.622	201.400
29 Junij 1946	45.953	7.800
31 Dec. 1947	30.600 ²⁾	1.400
31 Jan. 1948	36.700 ²⁾	2.600
28 Febr. 1948	36.000	3.400
31 Maart 1948	26.800	1.700
30 April 1948	26.400	1.800
31 Mei 1948	22.400	1.500
30 Junij 1948	21.200	1.500
31 Juli 1948	22.000	1.500
31 Aug. 1948	24.800	1.400
30 Sept. 1948	25.900	1.400
31 Oct. 1948	28.800	1.300
30 Nov. 1948	32.700	1.200

1) Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“

2) Gegevens van de arbeidsbureaux.

3) Bovendien 600 vorst- en hoogwaterwerklozen uit het vrije bedrijf.

4) Bovendien 4.200 vorst- en hoogwaterwerklozen uit het vrije bedrijf.

HAVENBEWEGING.

Te Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen aangekomen zeeschepen 1).

Tijdvak	Rotterdam		Amsterdam		Antwerpen	
	aantal	netto register tonnen	aantal	netto register tonnen	aantal	netto register tonnen
1939	12.026	19.392.128	3.410	4.024.738	9.524	15.888.710
1945	1.344	2.063.632	470	458.800	3.585	11.129.932
1946	4.464	5.911.539	1.706	1.817.922	5.284	9.312.726
1947	5.974	9.883.446	2.443	2.769.462	8.013	16.762.921
1948						
Januari	513	900.645	208	217.476	676	1.426.923
Februari	623	915.570	204	242.271	645	1.326.948
Maart	713	1.170.494	249	293.996	759	1.640.485
April	759	1.149.060	260	271.421	677	1.351.495
Mei	712	998.949	293	309.549	742	1.513.300
Juni	627	941.522	273	313.230	700	1.429.583
Juli	729	1.121.185	291	438.839	729	1.368.112
Augustus	853	1.206.022	199	300.168	661	1.353.109
September	746	1.088.109	303	292.299	689	1.370.074
October	738	1.080.556	315	337.326	739	1.400.597
November	667	991.759	289	285.368		
3 t/m 9 Oct.	176	250.043	62	70.843		
10 t/m 16 Oct.	176	240.942	79	99.850		
17 t/m 23 Oct.	157	260.399	71	93.486		
24 t/m 30 Oct.	144	191.750	69	60.195		
31 Oct. t/m 6 Nov.	137	175.104	71	48.518		
7 t/m 13 Nov.	162	286.086	71	62.771		
14 t/m 20 Nov.	197	286.281	65	83.891		
21 t/m 27 Nov.	157	258.251	78	96.513		
28 Nov. t/m 4 Dec.	161	208.570	68	66.993		

1) Bronnen: „Mededelingen Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland“; Dienst Gemeente Handelsinrichtingen, Amsterdam; Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam; Economische dienst van de haven; Antwerpen.

Vacatures

N.V. Provinciaal en Gemeentelijk Utrechts Stroomleveringsbedrijf te Utrecht, vraagt voor de vervulling van de vacante betrekking van

secretaris van de directie

een jurist of econoom met commerciële ervaring en belangstelling voor sociale aangelegenheden en technische vraagstukken.

Uitvoerige schriftelijke sollicitaties te richten aan de Directie van bovengenoemde vennootschap, Keulsekade 181 te Utrecht.

BRUYNZEEL DEURENFABRIEK N.V. Zaandam

roept sollicitanten op voor de functie van:

CHEF-ADMINISTRATIE

Gegadigden dienen in een verantwoordelijke administratief organisatorische functie voldoende ervaring te hebben opgedaan, om in staat te zijn de leiding van onze administratie op zich te nemen.

Het bezit van Diploma M.O. Boekhouden resp. vergevorderde Accountantsstudie is minstens vereist.

Leeftijd omstreeks 35 jaar.

Met de hand geschreven brieven, bevattende volledige gegevens over ervaring, opleiding, leeftijd en referenties, zo mogelijk met recente pasfoto te richten aan de Afd. Personeelszaken, Pieter Ghijselaan Zaandam

Het Bureau voor de Sigarenindustrie te Eindhoven, Keizersgracht 4, vraagt voor de Afdeling Sociale Fondsen

een prima R.K. medewerker

voor leiding en richtinggevend werkzaamheden met betrekking tot de Bedrijfsvereniging voor Ziekengeld- en Kinderbijslagverzekering en het Pensioenfonds. Goed stylist. Volledige inlichtingen omtrent opleiding, diploma's, praktijk en referenties worden, onder toevoeging van foto, bij eigenhandig gesteld schrijven ingewacht aan bovenstaand adres.

Annonces voor het volgend nummer

dienen uiterlijk Maandag 27 Dec. a.s. in het bezit te zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties die deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

De economische situatie in Nederland

Zie hiervoor het zo juist verschenen December-nummer van

Economisch- Statistisch Kwartaalbericht

Research uitgave van
het Nederlandsch Economisch Instituut

Jaarabonnementen f 6,50
voor abonné's E.-S.B. f 5,—

Telefoon 38040, Rotterdam - Giro no. 8408

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoogstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoogstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar, voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26, overige landen f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6).